

OXFORD

ČASOPIS PRE ZÁBAVU A POUČENIE.

Zodpovedný redaktor:

ANDREJ TRUHLÝ-SYTNIAŇSKÝ.

Roč. VI.

Turč. Sv. Martin, 28. Februára 1875.

Číslo 2.

Odboj Kupov.

Od *Sama Chalupky*.

V tej slovenskej vlasti¹⁾ strašná surma stojí:
Verný slovenský ľud na vojnu sa zbrojí.
Po slovenských horách²⁾ čierne mraky dýmu
Lunia sa deň po dni k nebu vysokýmu;
Po slovenských horách, od Matry na Tatry,
Jasné noc po noci plápolajú vatry:
A z hory na horu znať dáva kraj kraju,
Že slovenský národ na vojnu volajú.

A na koho-že sa povalí tá vojna?
Koho-že biť ide rodač moja zbrojná?
Hoj, hriech je na Uhriech: zrada, podlá zrada,
I vieru i kráľa mečom nám napadá.

Kde Blatoň rozlieva kalné svoje vody,
Čudské tam k odboju zbroj zodvihly rody.
Zlý to ľud; — i jemu pravda zasvietila, —
Večná pravda Božia, — ktorá svet spasila:
Lež darmo Bôh volá divokovi tomu:
„Čo sebe nepraješ, to nečín nikomu!“ —
Jeho Bôh je šabla, a so šablou v pästi
Túla sa po svete, cudzie lúpi vlasti.

¹⁾ Pri spevoch historických varujem sa, — nakoľko len možno, — aby som proti pravde neprehrešil; a spievam pieseň moju „po bylinam a ne po zamyšljeniu.“ Odboj Kupov, pre skúposť a nejistotu zpráv, sotva už dostatočne osvetlený bude, a z domyslov historia vystaviť sa nedá. — Pravdepodobnô je, že osirotenô, panovníkov svojich pozbavenô Slovensko (alebo aspoň daktoré jeho časti) viacejkrát, nežli historia udáva, prešlo z rúk do rúk medzi Čechy, Poliaky a Maďarmi, až konečne k Uhorsku pripojeno bolo. Pamiatka odboja tohoto zachovala sa i v slovenskej piesni: „Stála bitka, stála,“ ktorá známa bola, ba asnať až podnes spieva sa i na Morave. S. Ch.

²⁾ Po slov. horách — Za dávnych časov, vo dne dýmom a v noci ohňom roznieťeným po výšinách ďalekovidných, dávalo sa znamenia, že sa nepriateľ blíži. (Jireček. Právo Slov. I., 201.; Lelewel Gesch. Polens. Leipzig. 1874. Číslo XXIX.) S. Ch.

Vetrom ti prihučí, vetrom mizne z očí;
 A z kazu rozsieva, kam mu noha kročí.
 Polia pusté; — s klasom klas tam nepohráva:
 Len divá šumí tam nad kostrami tráva.
 Tie polia: — Čuď¹⁾ to tam žeň koňstvom zničila;
 Tie kostry: — Čuď to tam ľud mečom vybila. —
 Mestá — smutné rupy; nad tými rumami
 Desne tyčia k nebu dýmom zašlé chrámy;
 A po chrámoch kňazstvo, Bohu posväteno,
 Okolo oltárov leží povraždeno;
 A zem na ďaleko jako hrob je nemá: —
 Zlô, — Bôh má! — nedobro je to Čudskô plemä! —

Lež, kto vieš, no-že nám poslúž pravdou pravou:

Ký-že to zlosyn je tým zlosynom hlavou? —
 Oj, viem ho ja: — večná zabij ho potupa!
 To tá pyšná duša, pán Šumavy²⁾, — Kupa! —
 Rádby sa on mečom až na priestol dobyť;
 Rádby si on čelo korunou ozdobiť:
 Preto zaprel Boha, viere sa zneveril,
 A zrádnu zbroj svoju na kráľa namieril.
 Na kráľa! — Oj, že ti! — Veď tá duša mladá
 Len vo šťastí ľudu šťastia svoje hladá.
 On kráľ, — aby svojim posvietil zo bludu,
 On kráľ pravdu Božiu sám kázava ľudu. —
 Hoj, príjde to, príjde, že večnej pamäti
 Meno Štefan-kráľa ľud verný zasväťí;
 Áno, ono večným svietiť bude bleskom,
 V Božích vyvolených zástupu nebeskom. —

Lež kráľa na zdravú Bôh odviedol stranu:
 Medzi Slovač, kráľom verne vždy oddanú;
 A tá verná Slovač, radšej ona padne,
 Ležby svojho kráľa opustila zrádne. —

A po župách zbrojou zacendžaly hrady,
 Čo bráňa Slovenstvo pred vrahov nápady.
 A na každom hrade prápor je rozvitý,
 Pod každým práporom surmujú surmity.
 Rozlunil sa národ, sťa vody na mori,
 Divá víchorica keď sa naň oborí. —

Vstaly župy, veje prápor za práporom,
 Ta na Hron, kde sa kráľ položil táborom.
 Vejú ony, vejú, popri Hrone na dol,

¹⁾ Čuď. Vedomo je, že s Maďarmi i iné národy vovallily sa do Pannonie: Pečenezi, Turci, Kumani, Rusi atď. Tieto národy starožitnosť nazývala vôbec Skytami, a Skytov menovali Slovania Čudami. Preto i ja tej miešanine národov meno Čuďi dávam. S. Ch.

²⁾ Župa Šimega siahala za dávnych časov až za Blatoň a Slovania nazývali ju bezpochyby Šumacou od velikých lesov = šuma. S. Ch.

Ta, kde pred pohanom kríž do prachu padol;
 Ta na dol, ta na dol, za ten Dunaj sivý,
 Kde Čudín pustoší i mestá i nivy. —

Palota¹⁾, Palota! — Sedem bielych väží!
 Okolo Paloty širo pole leží,
 Oj, a to pole je strelami posiato:
 Oj, a to zlô siata krvou je zalíato. —
 A kto-že ho posial? — Posiali Slováci,
 Za vieru, za kráľa, v boj svätý letiaci.
 A kto-že ho zalial? — Čudovia zaliali,
 Keď pod Slovenskými šablami padali. —

Vidím ta ja, vidím: — pred mojimi zraky
 Rozvil slávu svoju vek zašlý, delaký:
 Vidím ta ja, vidím, dávna rodač moja!
 Stojíš jasným šíkom, hotová do boja.
 Prosried toho šíku svätý kríž tam svieti,
 Pod nim kráľ, a pri ňom kvet slovenských detí. —

Ale kráľ, do čiernej zakovaný broni,
 Mladú hlavu svoju žialom k zemi kloní;
 Hlavu k zemi kloní, duša jeho smúti,
 Bo dnes ho krv ludu zákon vyliat núti. —
 Lež, Kráľu! Bôh darmo meč kráľom nedáva;
 Kráľ nech krivdu bije a pravdu zastáva;
 Lebo, kde na pravých pasú sa nepraví,
 Tam, Kráľu, Bôh teba pred svoj súd postaví! —

Ale čuj! — po lesoch divý hluk zaznieva:
 Hučia hory-doly, a zem zaduníeva.
 Čože, či to búra tam rozbúrila sa?
 Či-že to zemetras zem Božiu otriasa?
 Oj, nie! — To ten zlý ľud čez lesy sa vála,
 Čo zodvihol odboj na vieru, na kráľa. —

„Bôh s nami!“ — zvolal kráľ; a Slovač do kola
 „Bôh s nami! Bôh s nami!“ voj za vojom volá.
 A Viacsľav vojvoda, ten vífaz výborný,
 Udrel mečom svojim o štít svoj srieborný:
 Štít ozval sa zvonom, a trúby zahraly,
 A vernej Slovači hoslo k boju daly.
 Sklonily kopije na bod prednie pluky,
 Zadnie rezko svoje napínajú luky.
 A nad vrahov husté mraky sa prestrely,
 Z tých mrakov privalom šústajú sa strely. —

¹⁾ Palota mala za dávnej doby v skutku sedem väží: vo štyroch uhloch hradu po jednej a na zútočných hradbách tri. S. Ch.

A Čudín rúti sa, jako s Tatry riava,
Keď o jarnej búry na dol sa metáva:
Lež Slovák zoprel sa, jako pevnó bralia:
Prúdy naň sa rúta, ale ho nezvalia. —

A Kupa, ten zradca, na pahore stojí,
Vidí čaty svoje v krutom hynúť boji.
Okó jeho liutym zajiskrilo hnevom,
Ústa jeho divým zahučaly revom:
„Páče, junač moja, tam kde ten kríž svieti,
Tam je kráľ, a pri ňom kvet slovenských detí:
Ta vy s ľudom vaším útokom udrite,
A čo pod meč príjde zápustom pobite!“ —

— „Pobije Bôh teba, zrádna dušo! — Teba!“ —
Zvolal tu hlas mocný, sta hlas hromu z neba;
A hlas ten, slovo to, ešte neodznelo,
Tu Viacslav vojvoda stal pred Kupu smelo.
„Pozri, vrahu!“ — rečie — „na tú zkažu mnohú,
Na krv, čo tam revie: — tá krv volá k Bohu!
Zastavme boj; vojsko zbroje nech odloží,
A ty poď, postav sa so mnou na súd Boží¹⁾.
Bôh sám nech rozsúdi, on nech zkára vinu:
Pre vinného nech tu nevinní nehynú.“ —

I zatmila sa tmou bladá tvár Kupova;
A z tej tmy ohavné ozvaly sa slová:
„Súď sa, — keď ti lubo, — ty sám s Bohom svojim,
Ten do mňa nič nemá, a ja oň nestojím:
Lež jak ti zavadzia v tele duša tvoja,
Poď-že, poď, staňme-že pred vojská do boja!“ —

A bitva zatíchla, a vojsko oboje
Uprelo na pahor ostro zraky svoje.
A súper, duše položil hotoví,
Zablsli šablami muž proti mužovi. —

„Oj, Bože! — Staň ty sám za vec spravodlivú:
Vysvieť pravdu svoju, svetú na odivu!“

¹⁾ *Súd Boží*. Medzi tak zvané súdy Božie (Ordalie) prináležal i súboj (duellum, iudicium duelli). Kto zvíťazil, ten mal pravdu. Rozrešovaly sa týmto spôsobom nielen súkromné rozopre, ale i medzinárodné. Také súboje dosť často sa pripomínajú v starých listinách; na pr. u Fejera z rokov: 1238, 1261, 1282, 1299. Že ony od Slovákov do súdnicva uhorského sa dostaly, dokazujú slová slovenské, užívané pri súdoch; na pr. *Missus est ad praudam*. — Listina Andreja II. od r. 1231 hovorí: *Secundum juris rationem, quae vulgo Boy dicitur etc.* Fejer. Cod. Dipl. Tom. VII. Vol. 4. Pag. 80. — O Božích súdoch čítaj: Jirečkovo „Právo Slov.“ I., 185. — M. Belii Adparat. ad Hist. Hung. Ritus explorandae veritatis. — Súdy Božie vykonávaly sa s obriady náboženskými. — Povzdychy v básni tejto (Oj, Bože atď.) sú nápodobenina tých modlitieb, ktoré kňazia pri „iudicium ferri candentis“ odriekavali.

I padli vojvodi junák na junáka:
Odskočil Kupovi turoň¹⁾ so šišiaka. —

„Oj, Bože! — Dodaj-že ty pravému sily,
By sa duše verné v tebe potešily!“
I padli vojvodi na seba raz druhý:
A Kupovi prasly na broni tri kruhy²⁾. —

„Oj, Bože! — Učiň to, nech pravda zvíťazí:
Nepravého vlastnia nepravosť nech zkaží!“
I padli vojvodi na seba raz tretí:
A hlava Kupova z väzov na zem letí. —

„Bôh súdil!“ Zvolal ľud šírym bitvy poľom:
Verní, — ti s radosťou, neverní, — ti s bôlom.
A sťa prach, rozviatey vetrom na všie strany,
Roztratil sa pohan, strachom Božím hnaný. —

Pohan sa roztratil, a trúby zahraly,
A slovenské čaty zas do šíkov staly.
A kráľ dobrý dobrô predpovedal slovo:
— Slyšte, pozdnie veki, to slovo kráľovo! —

„Víťazi!“ — riekol on — „Bôh Bohom pravdy je:
Ten ľud žije v Bohu, ktorý v pravde žije.
Pravda zvyšuje tých, kto si pravdu váža:
Národ skrivodlivý Bôh do prachu sráža.
Zlí povstanú na vás: vy zlých sa nebojte;
Lež vo pravde Božej voždy verne stojte;
A za zbraň i za zbroj pravdu si vezmite:
A nepraví padnú, a vy zvíťazíte.“ —

Domluvil kráľ dobrý, i sklonil kolená,
A za kráľom Slovač, víťazstvom venčená;
Kolená zklonily, obnažily hlavy,
A z úst jim zaznela pieseň Božej slávy:

Chváľ Boha každý duch, na zemi, na nebi!
Kto je z pravdy, Boha pravdy nech velebí!
On je verných svojich záštita bezpečná:
Bôh bol, Bôh i bude nádej naša večná.

Navalil sa na nás nával vrahov divých;
Volali: „Vytrime ten ľud z počtu živých!“
Ale zbroj naša je pravda Božia svätá:
Tej nezdoľá ani moc pekla prekliata. —

¹⁾ *Turoň*, tureň, masc. = Helmspitze, končiar ostrý, ktorý v čas potreby jako zbroj užívan býval. — *Čereň* = Helmkamm. Obe slová sú z ľudu vziaté. S. Ch.

²⁾ *Kruhy na broni* = Panzerringe; obrúče na shybadlách a na šiji. S. Ch.

Bôh káže: — čuj, svete! — „Čo si nepravíte,
To ani vy jiným činiť nebudete!“
Beda! kto pred Bohom poznán bude vinným;
Tomu Bôh učíní, jak on činil iným.

Nepravých plemeno bude vyplieneno,
A kliatbou ostane na zemi jich meno;
Ale vy, v Bohu sa tešte, Spravodliví!
Bôh s vami: i kto-že Bohu sa protiví? —

Kladú sídla, kladú, zlí dobrému k pádu:
Lež Bôh jim na hlavy prevráti jich radu;
A pyšní, — ti padnú!“ — Bôh daj popadali,
A to tým pod nohy, po ktorých šliapali.

Ale spravodlivých spasenia v Bohu je:
On jich dobrým darí a pred zlým varuje.
Bôh je verných svojích zástita bezpečná:
Bôh bol, Bôh i bude nádej naša večná!

Ján Švehla.

Historická poveseň od Václava Vlčka.

(Pokračovanie.)

Nebo sa bolo vyjasnilo, slnko bolo zahľadlo hmlu a spôsobilo deň teplý, jaké bývajú v pozdnej jaseňi už veľmi zriedkavé. Bojovníci, zvlášte neženateľ, schádzali sa spolu pod šírou oblohou. Nektóri obväzovali svoje rany sami, druhým robili to súdruhovia alebo ženy; iní opravovali porúchané pavezky, vyštrbené meče, roztrieskané kolesá na vozoch. Tu jedni popíjali si uhorské víno, tam zase hrali sa na kostky.

Väčšie skupenie utvorilo sa okolo malého, ale neobyčajne složitého mužika s najaženými vlasmi a riedkymi fúzy, ktorý držiac v ruke knihu v hlasnom chechote celú šírku úst svojich ukazoval.

„Pobožným mužom,“ volal, „svet si oskliviacim pustovníkom, svätým chcel sa stat!“

„A kto?“ pýtali sa ho noví prichodzí.

„Ctibor,“ znela odpoveď. „Pozrite, túto knihu i vo spaní mával pod hlavou.“

„Či možno z nej diablov citovať a duchov zaklínať?“

„Bože chraň! Je to postilla — od človeka, ktorý hovorí jako jedon zo svätých. Keď ten nezaloží v hriešnom údolí pozemskom novú hradbu spravodlivosti, obec ľudí boholubcov: zem je ztratená, osud Sodomy čaká na ňu na celú. Peter Chelčický menuje sa ten Boží bojovník proti všetkým hriechom, nepravostam a neplechám svetským, i seká do nich až milo. — Ráč len počúvať, bratře kňaze, obrátil sa k jednomu z prítomných, k mužovi to obrovského tela, obličaja veľmi bojovného. „I ty znáš zasiahnuť slovom do duše, až sa človek zatrasie; ale Peter Druhý je ostrejší, čo ho tuším ani biskup nepomazal. Hovorím vám, ten by mohol v Chelčicach založiť nový Rím a byť tam prvým pápežom!“

„Nezabúdzaj na čítanie!“ pripomenul mu kňaz.

„Počuj, čo píše o kňazoch: „Eud ubehlý v slepotu, keď na kňazoch zlosť pozná, však dosť na tom má, keď jemu kňaz Boha ukáže;“

i už nedbá, čoby kňaz celú noc s nimi na pive lebo na víne cechoval, čertove rohy na seba stavajúc, na kostky hral, tancoval, smilnil; na všetko to ten ľud nedbá. Lebo keď na sebe veľké hriechy za hriechy nemá, nemá ani na kňazoch; a keď nečo za hriech u nich považuje, obracia to v ľahkosť a na smiech. Lebo i v tom jich sviedli falošní proroci rieknuť: Nehľad na to, čo my činíme, ale na to, čo my rozkazujeme! — Jako sa vám to ľúbi?“

„Čítaj, Vaňku — ešte čítaj!“ volali mnohí smejúc sa.

A on čítal inde: „Pokušiteľ pristupuje k žiakom, i pokúša jich, ukazujúc jim stôl mastný a lahodný u kňazov, ktorí dobré obydlia majú, rozkošný a sytý život vedú bez všetkej práce na úsilie a krev robotného ľudu; jako na nich to svedčia jich tučné a široké bruchá, sadlom podrastlí lalokovia, a líca buclaté a rumené; chodia jako páni v čistých šubách. Preto diabol s tým jich životom sytým a lahodným pristupuje k tým školným lačným a psoty plným, aby sa pilne učili, a naučiac sa nečo, aby ku posväteniu mohli pristúpiť — a tak k tučným tým stolom po školskom hlade sa dostať.“ — Čo na to hovoríš, bračok Stach?“

„Aby si bol pilným a neustával v čítaní,“ odpovedal kňaz hlasom tak hrmotným a hlbokým, že reč ostatných proti nemu znela jako detské hlásky. „Najdeš skoro u tohoto zbožného Petra, že on by Malchusovi nikdy nebol ucho odťal; lebo vylievania krve vyhlasuje za ohavnosť najohavnejšiu, a všetci, ktorí mečom vládnu, čo i len ku vlastnej obrane, sú mu násilníkmi, zabíjajcami, vraždníkmi a rotou bezbožnou; všetci vraj pili z vína dievky velikej, ktorým napojila všetky národy, tak že v otrave jej blúdila všetci. Nám kňazo n vyčítuje viac, lež si čítal: ošopíme sa vraj na každého, kto by v piatok jiedol jadernicu bravčovú; ale z toho vraj si nerobíme svedomie, že vôbec dopúšťame pod slnkom krev ľudskú prelievať. — Čítaj, bračok Vaňku, toho Petra; on na nikoho nezabudol.“

„Tu prichádza Ctibor,“ ozvaly sa hlasy.

„Prebudil sa a ztratil svoj poklad,“ hovoril Vanek. „Hej bračok, vyznaj sa, jako sa volá to vyznanie, ktoré na svet vyslalo túto postillu, a ktorého ty si nejakým budúim prelátom?“

„Bol som učedníkom pokoja,“ odpovedal Ctibor vytierajúc si oči. „Ale drieve, lež som sa nazdal, napil som sa tiež z vína tej velikej dievky; pil som, preto že som bol smädný, a tu mi tá bohaprázdna nekde počarila. Bôh vie, kde to bolo; ja som pil všade. Preto som sa dostal medzi vás, vy násilníci, zabíjajúci, vraždníci a rota bezbožná — nie mimo škodu pil som — a čo Bože nedaj! — snad i zatratenie svojej duše. Aby som celkom v bahne neutonul, jako vy všetci, nosím tú svätú knihu so sebou; myslím, že sa najčiernejší čert na niekoľko siahov k nej neodvážia! — Ba u všetkých čertov,“ zasmial sa, „bol by to žart, abych sa bol stal apoštolom pokoja, a na tých, ktorí meč nosia, hlásal kliatbu. Nielen vy, bohaprázdni, ale i v nebi sv. Michal, Juro a iní museli by sa predo mnou chrániť, aby sa pavez, meča a kopije ani nedotkli. Bôh ma neráč zatratit — rád bych sa tak videl!“

A teraz celý rad počal vyprávať, jako odchýlili sa od bývalého svojho zivobytia.

„Nikto z vás mi roven!“ ozval sa dlho mlčky naslúchajúci muž, o ktorom v pravde nesnadno bolo na pohľad povedať, jakým býval kedysi i na tele. Lebo líca, čelo i hlava jeho byly husto pokryté šrámami každej velikosti, nos preseknutý, uši jako vystrihané; to bolo z chumáčov prekvetých vlasov medzi jazvami vidieť, že bol už obstarý.

„Nikto z vás mi roven,“ opakoval hodiac rukou, „nikto! Ja býval mladík jako panen-ský púčok; i všetky devy hladej mi dôverne do očí. Ale matka vstúpila mi bola mysel pobožnú; ja som sa pripravoval stať sa horlivým služobníkom oltáru. Tu prijdú zvesti o českom kacierstve; hlásaný bol kríž na tých apoštolníkov diabla, holotu antikristovu, proti ktorej boli Turci ešte dobrodincami celého kresfanstva nie ale škodcami a vrahmi. Ja som bol z tých, čo predali svoje knihy a kúpili zbraň; keď som dostal kríž na svoje mladé telo, cítil som sa spolubojovníkom

archanjelov, ktorí diablov z neba vypúdili, a silným dost, abych sám a sám šiel proti českým pohanom. Medzitým išlo nás pekné množstvo. Nevieť bezpečne, či to Bôh dopustil, čo nasledovalo, alebo čert z obzvláštnej závidi enosť moju pokúšal: ja som utekal, jako všetci moji krajanovia, kdekolvek o nás kacieri zavádili. Z hnevu zabíjali sme každého, na koho sme v českých dedinách len prišli; nikomu nepomohlo zariekať sa, že tu niet kacierov, že sú to samí pravoverní katolíci: boli Česi, a tak sme srdnate „ku cti Božej“ i nemluvniatka napichávali na kopije, jako kapúnov na ražeň. A bolo by mnoho rozprávať, čo sme podnikali všetko s pohlavím mužským a ženským „za vieru Kristovu“, ktorej odznak sme nosili. Ale prišiel tomu koniec. Kedysi, lebo sme my volnejšie utekali, alebo nás kacieri rýchlejšie prenasledovali: padli na nás, nevinné kresťanské duše, nádejné osenie cirkve jako pekelné krupobitie, a Bôh dopustil jim sláviť nad nami šeredné víťazstvo. Ja s celým zástupom padol som do zajatia; nečakal som nič iného, lež že ma na škvaru usmazia, jako sme to my robili, keď sme nečo kacierstvom páchnuce ulovili. Ale dobrý duch zaštepil jim myšlienku, že ma vzali na examen; a čo by ste riekli? Naraz sa ukázalo, že vo mne tá pápeženská škrapina ukrýva zdravé jadro husitské. Trochu ma jich knazi okresali a ja som tu stál skoro čo jedon z najhorlivejších bojovníkov kalicha. Pekné roky som z neho pil a na jeho obranu svojich ubohých krajanov z Čiech statočne plašiť pomáhal. Až mi Boží prst inú cestu ukázal. Švihol ma lotor kýsi v ostrej šarvatke mečom cez hlavu, že som ostal čo mrtvý ležať; tak našiel ma pobožný mních a jeho milosrdenstvom po dlhých mesiacoch opäť som sa vykresal. On bol tým Božím prstom. Lebo keď som v kláštore privyknuť nemohol, riekol mi: „Pošlem ťa, kam ťa srdce tiahne.“ A ja na to: „Kamkolvek — len nie bez palčátu, muž Boží.“ Pri tom som mal tú nečistú myšlienku: „Jak snadno mohol sa nekdý môj palcát i tebe zakrútiť veľmi blízko okolo hlavy!“ Ostatne zabudol som podotknúť, že ten Boží muž behom mojej nemoci bývalé

jadro husitské zo mňa vyžehnal a pak čistého kresťanstva zase do mňa zaštepil. Dal mi teraz miesto palčátu helebardu, i vyprosredkoval to, že som s jakýmsi duchovným pánom tiahol do Ríma. Bračokovci, ja videl som svätého Otca, i kniežatov duchovných a svetských, ktorí sa pred nim v prachu korili. To mnou tak zatriaslo, že všetka čertovina zo mňa do koreňa zmizla, jako zastaralá bradovica na krásnom tele. Nevieť, čo bych bol za tú nebeskú milosť chcel bohoľubého urobiť. Aby sa jeho sviatosť mojim pohľadom tešil, jako nad deväťdesiatdeväť spravodlivými, nelúbilo sa mojim duševným dobrodincom; ja som mal vtedy už i nos pretatý a žiadna ženská už na mňa nepozrela. Poslali ma teda proti Turkom; ale v najbližšej srážke chytili ma tí nenávisťníci kresťanskej viery, vína i bravčoviny, a v jich otroctve tak som sa usúžil, že som bol už jako holá metla. Tu jim napadlo vopchať do mňa celý koran, a hľa, ja som sa spravil ku podivu. Z radosti nad tým, že sa mi tak výborne zaľúbil, vzali ma Turci do boja — bol som jim napred riekol, že inde zo mňa nič nebude — ja zase od radosti nad tým v prvej bitke poslal som vlastnoručne asi troch Moslemínov rovno do jich rája medzi hurysky — darebáci, mohli mi za to ruky bozkázat — trom iným naplul som do brady a zase dostal som sa medzi kresťanov. A o nejaký rok potom bol som prvý Nemeč, ktorý vstúpil do šikov Českých Bratrov. Kam sa asi moje knihy podely, ktoré som nekdý predal? A moja bývalá krása — kto by jich roztrúsené asi opäť našiel? Pýtam sa vás: Kto je mi roven?“

Strhol sa rozpustilý hluk na pochvalu vypravujúceho, a keď sa utišil, počal iný častovať posluchačov svojou dobrodružnou kronikou.

Na inom mieste zabával sa početný zástup novinami zo sveta; bolo tam viac hajtmanov a starších, i Švehla pridružil sa k nim.

„Kráľ Matiaš,“ hovoril jedon, „slavne zvíťazil, Turci sú vraj celkom porazení.“

„To bude zase nejaké Vratislavské víťazstvo,“ prehodil druhý.

„Jak to, Vratislavské?“ pýtalo sa viacej hlasov.

„Čo, či ste nepočuli? Vratislavskí vy-tiahli do poľa na počet asi troch tisícov; s Čechmi sa ani nesretli, ale že neboli pre-možení, donesená bola do Ríma povest, že vydobyli veľké víťazstvo. A tam hneď bolo vyzváňano a spievano slavné „Te Deum“ a hrdinovia, ktorí vzdor všetkym hrozbam a prosbam vlastných vodcov pole opustili a domov odtiahli, do neba sú vychvalovaní.“

„Bôh rozmnož radost' jich!“ podotkol Vintier. „Ale idú povesti, že sa pod kráľom Juro trón silne viklať počína. V samých Čechách začína sa nové kvasenie. Poprední páni katolíckí sú v zjavnom odboji.“

„Začína, hovoríš?“ ozval sa Švehla. „Myslím, že od celého polstoročia ešte ne-prestalo. Jaké to hniezdo, tá zem nezbedná! Naježí sa proti celému svetu, a sotva že sa mu divom divúcim ubráni, už rozpadá sa sama v sebe, aby rôznicam konca nebolo. Potlač jednu sburu — utni jednu tlamu ohňom soptiacu: hneď nová naraste. Keď má jedna strana na chvíľu pokoj od druhej: počnú si údovia jej žily púšťať.“

Priblížil sa i kňaz Stach.

„A každý bednár,“ hovoril, „každý sed-liak, neriekne-li doktor a professor, v sebe cíti opravca náboženstva. Čo najskôr bude každý sebe zakladateľom viery, cirkvi i pá-pežom naraz.“

„Veď pápež a kresťanské kniežata tým ohavnostam koniec urobia,“ riekol Vintier. „Už sa tuším v Ríme i v Ríši k tomu dejú prípravy, a možno, že i v Uhorsku.“

„Jaká to škoda,“ usmial sa Švehla, „že sa nedejú prvýraz! V Čechách by sa snaď trochu zarazili, keby proti tej hrôze neboli už tak otupení, taktó ale za pädesiat rokov na ňu už celkom navykli.“

„Jde to s nimi preca len ustavične z kopca,“ namietol Vintier.

„Pravda že,“ odpovedal Švehla, „zvlášte čo Juro Podebradský na trón si zasadol a všetkych pohlavárov si získal, že za nim poslušne chodia, kam sa chytrosti jeho ráči.“

„Ty si tak chytró jeho zvelebovateľom?“ prehodil Vintier.

„A on preca je len votrelec na trón,“ prevzal slovo druhý.

„Pápeža neposlúcha, veď je i on služob-níkom antikristovým,“ ozval sa najstarší z prítomných s prísnyim pohľadom. „Nim padla poslednia väža svätého Tábera.“

„Slepým šťastím povznešený horenos,“ tvrdil tretí. „Po samej korune cisárskej od-vážil sa rukou vstiahnuť.“

„Keď neviete všetky žaloby na neho,“ chopil sa Švehla opäť slova, „môže Juro pokojne spať. Kto nemá votrelcom na trón, keď je on? Uhorskému Matiašovi on a vy sami na trón kráľovský ste pomáhali: jeho si panstvo a ľud volili dobrovolne. Že nim padol Tábor, Premku môj, dialo sa jedine z jeho múdrosti; veď ste tam sami mnoho nerozumu natropili. Keď sialhal rukou po ci-sárskej korune, nemožno úmysel jeho haníť, no volil k tomu nevhodný prosriedok. Mal ju vziať mocou.“

„Či nezapomínaš, pane Švehla, že je ten Juro našim nepriateľom?“

„Oprav svoj náhľad, pane Vintieru,“ pozdvihol Švehla pyšne hlavu, „my sme ne-priateľmi jeho! — Ostatne je ten Juro muž, ktorému odporcovia jeho všetci nie sú hodní vody podať. Dávno nebolo mu rovného muža na kráľovskom prestole.“

„A čo Matiaš?“ nadhodili nektorí. „Ten je proti nemu mladíkom, a udatnostou ani chytrostou nič mu nezadá.“

„Oj, predstihne ho mnohými vecami!“ riekol Švehla s ostrým úštepkom. „Predo-všetkym vierolomnosťou — doviedol v jednu hodinu slovo dať a v druhú už ho zrušiť, trebas i brata lebo otca zapredať. Mimo toho zavadil už neraz svojou pýchou až o hviezdy, ale nenie sprostosti dost nízkej, aby ju uňho nenašiel. Zahrá si na šviháka, kde sa mu len príležitosť zavdá, a má pri tom riedke nadanie k tyranstvu. Hojnosť rytierskych cností v ňom z toho všetkeho zrejme vysvitá; mimo toho čo do ženského pohľavia nikto sa mu nevyrovná! — Tých dvoch mi vedľa seba nestavajte! Juro, to mi preca kráľ; pravda, protivná je mi jeho ha-dia opatrnosť. Tou i sám sebe škodí najviac. Kráľ pokoja! Kráľom boja by mal byť! Dal

bych si na jeho mieste hrozil od pápeža alebo od tých obrov v Ríši! Celý národ obliekol bych v oružie a vyšiel bych si v takýchto vozoch na návštevu najkurážnejších susedov; kto by tu odolal, ukázalo sa už dostatočne. Otriasly by sa trebas i brány pekelné! Ten kráľ a ten ľud nepotrebujú to, aby od cudzej milosti či nemilosti závisel jich pokoj či nepokoj. A kto mi opäť a opäť na hrdlo siahá, tomu len jedine ruku odraziť nestačí. Zachvel by sa nielen Rím, ale celý svet, a uvideli by ste, kto by Jurovi v zemi len slovom, keď nehovorím skutkom, sa protivil.“ —

Medzi tým, čo jedni slová jeho hlasite chválili, druhí ľahostajne plecami krčili, obrátil sa Švehla ku Zbyňkovi.

„Pod,“ riekol, „pôjdeme k Bohuši a navštívime manželku tvoju a môjho krstného syna.“ —

A odišiel s nim.

Uprimnými slovami tešil vdovu po padlom Protivovi a k žene Zbynkovej hovoril:

„A či vieš, že som už ruku dvíhal v bitke poslednej, abych ti tvojho muža zabil? Domlúvaj mu, aby mi k tomu príčinu nedával druhýraz!“

S dietatom ešte nemluvniatkom, veznúc ho matke z rúk, ihral sa dlho.

Už boly hviezdy na oblohe, keď od Zbyňka odprevádzaný táborom domov sa vracal.

„Jak príjemné to chladno,“ hovoril náhle sa zastaviac, „ani sa mi nechce pod strechu.“

A zahľadiac sa do bezodnej oblohy, prehodil po chvíli jakoby z rozrútenosti:

„Ty si šťastný clovek, Zbyňku, však je pravda?“

„Preto, že mám ženu a dieta?“ odpovedal súdruh.

„Ano — no, je k tomu viac treba.“

„Kam si sa zamyslel?“

„Sám to neviem; ty snáď ma skôr môžeš poučiť. Nič nenie vo svete, k čomu by myslel moja zalietala, žiadajúc si mať to, alebo u toho sa zastaviť. Mňa ani koruna by nelákala; a videl som všetko, čo chůtky ľudské dráždi. Majetku mám dostatok,

z čaše slávy svetskej aspon tolko som okúsil, žeby sa bola mohla prudšia žízeň dostaviť — a preca je udusená celkom. Jako bych sa stal dietatom, ktoré i kvetinke život zmarit sa bojí, o bitkách a krvepreliať ani nemá tušenia — nevinné, bezstarostné, lahunké jak nebeský duch Zkade to, že bojovník, jako ja, upadá mimovoľne do takej slabosti? A keď to pomine, bývam neveselý. Zkade tá túžba, stať sa dietatom? Pozri, teraz o tom myslím pokojne, ba s citom milo rozochveným; keď si zajtrá spomnem na ten okamih, budem nim opovrhovať.“

„Tys podivín, Švehla,“ riekol Zbynek, uprimne pozerajúc na hajtmána. „Kto by sa nazdal, jakým sa ty zanášaš rozjimaním! Ostatne bol bych rád, aby si sa mi nespovedal nadarmo. Povedz mi odhalene, prečo sa neženíš?“

„Ženiť? Myslíš asnaď, že blúznim o ženách? Never to; nič určitého sa tu myslí nejavi —“

„No povedz len, prečo ostávaš neženatým? Tys mladý, a myslím, žeby sa ti každé srdce ženské ochotne otvorilo.“

„A mylíš sa.“

„Jako — máš dôkazy?“

„Jedon len — ale i ten ti dostačí. Nikdy som netúžil po ženách, a práve že sa mi ženská priazeň ľacnou javila, nedbal som o ňu. No raz preca stalo sa inak . . .“

„Nuž, teraz už dopovieš?“

„Počuj. Pri slavných kolbách na dvore Matiašovom pred kráľom a kráľovnou zostal som nad všetkými víťazom. Pri všeobecnej pochvale pristúpil som ku kráľovnej, abych z jej ruky vzal odmenu. Bola to mladistvá pani, puk viacej lež rozvitá ruža, a krásna, že i Matias nárúžive ju miloval. A preca zmizla ona i celý zástup hostí vznešených z očí mojich a na okamženie i z pamäti, keď som zrakom utkvel na deve, ktorá jej sedela pri boku. Hľadela na mňa uprene, a Bôh vie, čo to bolo v jej pohľade: mňa skoro závrat zachvátil. Ja oslávený víťaz pocítil som sa pred tou devou tak nepatrným, jako bych tu bol posledným, nepovšimnutým divákom; a preca bola ešte len dietatom, a z toho jej pohľadu žiarila tak utešená

čistota, jako z najskvelejšej lalije Tolko-
ráz som o tom už myslel, a nikdy neroz-
umiem“

„A ďalej — čo sa to dialo ďalej?“

„Tá deva menovala sa Adléta; bola spre-
vádzala dcéru kráľa Jura k jej novému
dvoru. Vidiš, Zbyňku, vtedy túžil som dost
po ženskej priazni. Pohľad devin ani vo spánku
neopúšťal ma a ja vyhľadával som jej spo-
ločnosť. Až mi kráľ kedysi na pleco zakle-
pal a s dôverným úsmevom hovoril: ‚Motýle,
aby si na tom svetle krýdla si neopálil. Čo
dobrý priateľ varujem ťa zavčasu.‘ Krev mi
vstúpila do tváří a po niekoľko dňach vrela
mi pri tom povedomí, že som k takej vý-
strahe dal príčinu. S kráľom závodil o čo-
koľvek iné nebol bych dojista váhal; ale
o priazeň ženy, o milosť dieťaťa — ja čo
revnivý nápadník, on čo všemocný milovník
— to zdalo sa mi ponížením, proti ktorému
pýcha moja sa soprela čo divoký žrebec.
Zrazu bol som vylicený, tuším navždy. Buď
istý, Zbyňku, že ja neblúznim o ženách.“

„A s tým pekným dieťaťom čo sa stalo,
nevieš?“

„Mladú kráľovnu skoro potom ťažký pô-
rod sklátil do hrobu; i počul som, že sa
Adléta stala verejnou milostnicou Matiašovou.“

Švehla zamĺčal sa na okamženie. Potom
zrazu chytrý sa obrátil a riekol rozmrzený:

„Detinské veci žvatlal som!“

„Ja som ťa za žvatlanie to povdačným.“

„Ja tebe nie. Dobrú noc!“

III.

Dni v tábore vesele ubiehali. Bratři vy-
chádzali do okolia pravidelne na výzvedy,
tu a tam len na zásobenie potravy; lebo
hojnosť všetkeho bola už v minulých dňach
nahromadená.

Niekdý ozval sa jednotlivý hlas:

„No, a čo budeme robiť?“

Odpoveď bolo mnohohlasná:

„Načo vyhľadávať ustavične nepokoj?
Užiť treba i darov Božích, ktoré sme si prá-
cou vydobyli. A zima na krku; najlepšie
nám byť neodvislými a v kraji samotnými.“

Švehla sám súčasťňoval sa pilne na vy-
chádzkach a na zábavách v tábore. Len na
to dbal starostlivo, aby hneď to, čo sa mi-
nulo zo zásob, bolo dostatočne nahradené.

Kedysi po poludní — november sa bol
už cez polovicu svoju nachýlil — zastál si
na násype i spozoroval, že sa vracia zástup
jazdcov, pred ktorými jedon cvalom ponáhla
sa k tábore. Skoro poznal Zbyňka.

„Radosť mu žiari z očí,“ hovoril sám
k sebe. „Darmo nepredbehol ostatných.“

„Janko,“ volal jazdec, keď k nemu do-
razil, „za dnešný výlet dás nie len pochvalu!
Hádaj, koho ťi vediem?“

„Nedaj mi hádat; nemám, koho bych
očakával.“

„Ty nádoba uzavrená — ani si mi po-
sial nepovedal, jakú máš sestru!“

„Sestru? Čo hovoríš, Zbyňku — ja ne-
mám žiadnu sestru!“

„A čo ty hovoríš, pane Švehla, keď ťi
ja sestru vediem? Špatné to poďakovanie.
Ja udychčal koňa i seba, a ty namiesto aby
si mi okolo hrdla padol, robíš sa —“

„Pohádky mi rozprávaš.“

„Pohádky!“ Nuž poviem ťi pohádku.
Dorazili sme trochu ďalej tam na poludnia;
ženú sa poľom, uzreli sme troch jazdcov.
I pustíme sa za nimi, oni sa zastavili;
s dvoma dedičanmi stála tá krásna deva.
Tá nás pozdravila. ‚Preukážte nám,‘ hovorila,
‚rytiersku službu, nevieme cestu k Trnave,
alebo skôr ku Kostolanom.‘ — ‚Ta sa i my
navrátíme,‘ poviem ja, ‚jestli Vám líbo, pô-
jdete s nami.‘ Na to krásavica: ‚Znáte ry-
tiera Švehlu, páni moji?‘ A my zase: ‚Jako
samých seba; on je našim prvým vodcom.‘

Keď poznala, že sme Bratři, riekla ku svo-
jim sprievodcom: ‚Už vám teda ďakujem za
službu; tu peniaze za koňa, kebych sa hneď
nevrátila —‘ a prepustila jich. Nám trochu
zadiveným riekla: ‚Rytieri, celkom sa vám
bez strachu sverujem, dovedte ma ku Šve-
hlovi — som jeho sestra.‘ — No, to je tá
pohádka — a tu nečo z nej živého.“

Zbynek ukázal na devu v prosred jazdy;
Švehla sverštil čelo.

„To je ona, Zbyňku,“ riekol, „to je
Adléta. Prived' ju sem.“

„Aj, čo hovoríš?“ zvolal Zbynek zadený.

„Čo u mňa chce?“ hovoril Švehla ďalej: „Sestrou mojou sa nazvala? To zapieram, a kebych sa tu s ňou sretol, vedeli by hneď všetci, že to klam — Prived ju ko mne sám, Zbyňku, a nevyjav to nikomu.“

Chytrý odišiel do svojho príbytku, i opakoval ustavične so zachmúreným čelom:

„Čo to — čo to?“

Sotva prudkými krokami izbu niekoľko ráz premeral, vstúpil Zbynek i viedol mladú ženskú.

Švehla obrátil k nej prenikavé oko i čakal na jej slovo — ona sniesla jeho pohľad a stála bez slova. No, pohlo sa rečo v jej tvári, že v okamžení Švehla už kynul svojmu priateľovi:

„Zostaň na blízku.“

A keď odišiel, obrátil sa zdvorile, ale chladne k deve.

„Slečno,“ hovoril, „súdny deň bych bol skôr čakal, lež tvoj príchod. Je to pravda, že sem prichádzaš nedonútená od mojich ľudí?“

Ona stála posiaľ bez slova; no bolo vidno, že duch jej ťažko zápasí. Tvár jej zbladla, na očiach spočívala mrákota.

„O Bože,“ zastenala konečne — nohy nemohly ju udržať.

Zachytila sa ruky jeho a v ňom pohlol sa cit. Ukázať sa tvrdým, bolo by hanobno. Vyjasnil čelo a zmäkčil hlas.

„Čo žiadaš — povedz len,“ riekol usadzujúc ju. „Zavolám ženy — Bohušu —“

„Tvojho slutovania mi treba,“ znela tichá, žalostná odpoveď. „V tvojej ruke len leží moja spása!“

A žiaľ zaujal bojovníka nad takou krásou, bôlom zlomenou, čo i snáď vinnou.

„Prišla si jako zdravá,“ ozval sa ešte srdečnejšie, „a môj pohľad ťa poľakal jako mátoha. Neboj sa ma, slečno, ja ti ani neublížim, ani ti ublížiť nedám.“

Deva násilne sa vschopila.

„Odpusť moju slabosť, pane,“ prehovorila premáhajúc sa. „Všetka tarcha osudu môjho padla na mňa, keď som vošla do tábora a uzrela teba. Nevykladaj jednanie moje z bojzlivosti Viem, že máš o mne mienku nepriaznivú; ja ale prvú príležitosť, ktorú som vyčkala, používam, abych do tvojej moci odovzdala celý svoj osud. Znaj, že o tebe súdim prave.“

„Nuž, upevni svoju dôveru; nebudeš ju, dá Bôh, želiť. Tys vydala sa za moju sestru?“

„Abych sa k tebe bezpečne dostala. Som na úteku.“

„Na úteku? A pred kým?“

„Pred kráľom — pred Matiašom . . .“

Z oka rytier vho vyšľahol blesk.

„Nerozumiem ti, slečno. Snáď spiknutie proti nemu — snáď len krivá žaloba —“

Adléta ukryla zčervenajúcu tvár v dlaniach.

„Jak ti povedať!“ zaupela znovu.

„Nie tak,“ hovoril on. „Už sa nič nepýtam. Dosť mi je vedieť, čo odo mňa žiadaš.“

„Nie,“ zavrtela deva hlávkou a prvé slzy vynorily sa jej z očí. „Treba je, aby si o všetkom zvedel. No, trudno je, z obrazu toho závoj odhaliť!“

A zaplačúc horko, až jej srdce usedalo, pozdvihla znovu k rytierovi dôverne oko.

(Pokračovanie nasleduje.)

Samovi Chalupkovi*).

Rádi my už lístí starší odpadneme z lípy,
Když puk a květ na našem místě vidíme nový.

(Mezi Rákošem a Dunajem, 11. července 1834.)

Jan Kollár.

*) Z priateľskej ruky dostali sme toto distichon, ktoré napísal nesmrteľný náš podunajský spevec Ján Kollár do bieloknihy (či pamätníku) našemu prvému balladistovi Samovi Chalupkovi; i podávame ho tu s tou najväčšou radosťou, aby sme i túto iskričku obrovského ducha nášeho najväčšieho poety pred zahynutím zachovali.

Red.

Skalozub v siedmoväzovom zámku.

Povest od Mich. Czajkowského.

(Dokončenie.)

III.

V druhom nádvorí Seraju¹⁾, v pyšnom paláci, zasadla si rada Divanu. Sedia do kola na kobercoch s nohami pod sebou úradníci vysokej Porty²⁾ — prosred nich Sultan³⁾ Amurat na vyvýšenom tróne, na pravici jeho veľký Ulema⁴⁾, na lavici veľký Vezír⁵⁾, a pred nimi stojí poslanec Kapudana Bašu⁶⁾. Pred dvermi a na nádvorí rozťahli sa v širokom ozbrojení Janičiari a klieštení otroci.

Poslanec zvestuje spálenie lodi, bitku, v ktorej bol Osman Aga premožený a takto končí reč svoju:

„Vnuku Proroka, Padišahu⁷⁾ sveta! Pred tvojim menom korí sa všetko, pred tvojou mocou všetko padá do prachu; keby si riekol slovo, zastalo by slnko v behu svojom, more by vyschlo až na dno. Kaplan Baša, tvoj sluha, verný poddaný, otrok, v tvojom mene i v mene Proroka pozdvihol meč, pohrozil, a Šajtani nescišlní, jak piesok morský, porazení sú, zahynuli. Pred západom slnka vznešené tvoje oko uzrie v refazoch sedem z tých divokých Džaurov i ôsmeho jich vodcu, ukrutného jak hyena, chytrého jak zmija a strašného jako sám Iblis⁸⁾.“

Ticho bolo, ani jediné slovo nevyšlo z úst radcov, lebo či môže otrok hovoriť bez povolenia pánovho?

Amurat takto sa ozval:

„Verný vyznavaču Proroka! Za šťastlivú zvest dostaneš, čo chceš, alebo koňa tatárskeho alebo dievča kresťanské. Kaplan ob-

drží zlata i otrokov toľko, že zabudne na smrť syna svojho. Ty Vezíru, námestníku mojej vlády, rozkáz, aby Spahovia, Janičari i Albáni boli cez celú noc pod zbrojou. Zavrite do siedmoväzového zámku Iblisa a jeho deti — štyritisíce Janičarov, dvatisíce Spahov a tisíc člnkov na vodách Marmora nech ho strážia jako oko v hlave, lebo so Šajtanmi ťažká je práca; oni sú hotoví osvobodíť vodcu, zničiť ohňom i mečom svätú stolicu. Ty, Kyzlar-Aga, zavčas rána pôjdeš do väzenia, i povieš vodcovi Šajtanov: Že z veľkej našej lásky darujeme mu život, obsypeme dôstojnosťami i bohatstvom, ludu Dniepru ponecháme všetky výsady, dáme storáz ešte viacej, jestli prisľúbi, že so svojimi prijme vieru Proroka a brániť bude svojimi prsami vysokú Portu proti Rusom a Fodul-Džaurom. Keď milosť neprijme, zaduste jich s východom slnka a postínané hlavy vyveste na výstrahu ludu na bráne Babihumajum.“

Dokončil Sultan . . . žiadan z jeho predchodcov tak dlho nehovoril . . . vstal . . . všetci padli pred nim na zem.

Odišiel Amurat, rozišla sa rada Divanu. Noc je.

Nebo je čierne jak sadza, ani svetielka na ňom nevidieť; no tisíce kahancov pozorovať možno na mori Marmora i v povetrí a ľudia jak duchovia túľajú sa po zemi i po mori. —

Dvojaký svet sretol sa spolu, beztelné zjavenia spomienkami krmia svojich duchov, preletujú tie miesta, kde niekedy láskou, slávou alebo núdzou i nešťastím život svoj trávili, a všetko je milé, čo prešlo; pozerajú na ľudí jako na svoje deti, lebo v nich vidia svoj odlesk. Oko zemskej istoty nepreniká do nevidomého sveta, a preca človek chveje sa jakousi neznámou hrôzou, jakousi divnou predtuchou.

To je zimnica! to boj tichý, ale silný ducha s telom — to meranie sa sfl smyslých s úmyslovými.

¹⁾ Palác, v ktorom zasedáva rada Divanu, t. j. vlády tureckej, nachádza sa na druhom nádvorí obmurovanej časti mesta Istanbulu, nazvanej Serajom, t. j. sídlom vládarov tureckých.

²⁾ Vysokou Portou menuje sa tiež vláda turecká.

³⁾ Sultan, cisár.

⁴⁾ Ulema, najvyšší kňaz mahomedánsky.

⁵⁾ Vezír, čo u nás Palatín, miestokráľ.

⁶⁾ Baša, čo u nás magnáš, hlavný župan.

⁷⁾ Padišah, kráľ všetkých kráľov.

⁸⁾ Iblis, tak menujú Musulmani Lucifera, vodca Šajtanov, t. j. diablov.

Do osemtisíc Musulmanov je na nohách; nespia a preca vždy sníva sa jim o Iblisach, o obyvateľoch Džehemu¹⁾. Jazykom vychvalujú svoju odvahu a myseľ jich strach opanoval — jedno silnejšie zahvizdnutie v povetrí skôr by ten zástup rozohňalo jak výstrel zo sto diel.

Stráže sa zamieňajú a preca nik nespí, strážnym zrakom ustavične sledí, ostražiteľšie ešte myslou sen od seba odháňa.

Starý zámok cisárov Byzantinských²⁾ na čiernej dlážke černejšou ešte farbou maľuje sedem viež strážnických, i mece obrovský tien na priezračné more, osvetlené pochodňami — dým zo svetiel i dýchanie z pľúc ľudských ovialy hmlou omachované mury, a ľudia hľadeli na to zdola jakoby na uparenie sa potom, zapríčinené pasovaním sa budovy s uplynutými vekami.

V prosrednej väži blyštia sa dve svetielka, jedno nad druhým.

Vo vrchnej izbetke je Ataman, v spodnej sú sedmoria Molojci zamknutí.

Vetor vyje v železných mrežach, lampa zahasína i zablyskuje — jej svetlo je pekné i smutné jak hasnúce oko mladej suchotárky.

Na slame okovaný v retazach leží Skalozub.

Povinnosť svoju urobil, čisté svedomie vlialo mu pokoj do duše, a namáhanie denného boja snom údy zmorilo i úlevu ranám donieslo.

Vo spaní obletujú sladké sny myseľ Atamanovu. Vidí rozsiahle stepy³⁾ matky Ukrajiny, i sriebřisté vody otca Dniepru; po dedinôčkach veselé výkriky i hlučná hudba zavzníeva; pri stoloch besedujú Lachovia s Kozakmi; tu slávi svatbu bojovný Molojec so švarnou Poliačkou — tam herbový šľachtic vedie ku oltáru čiernobrvú Ukrajinku — popi pravoslavní a katolícki kňazovia podávajú si ruky jako bratia bratom; v kostoloch, v cerkvách⁴⁾, čítajú vzájomne sväté omše. Metropolita Kyjovský i Archirej z Kaniova

¹⁾ Džehemen, po turecky znamená peklo.

²⁾ Siedmovážový zámok, pyšné bydlisko cisárov Byzantinských, obrátené bolo na väzenie. Teraz stojí už len tri väža v zrúcaninách.

³⁾ Stepý roviny.

⁴⁾ Cerkev, pravoslavný kostôl.

zasedajú na kreslách senátorských popri biskupoch poľských. Král Zigmund s Atamanom i páni hetmanmi, poľským i litevským, radia sa o správe vojskovej . . . a všade volajú: nech žije Poľsko!

Sladko snije Skalozub.

Sen sa zmenil.

Na dvorci Atamanovom hrabe vranny koník kopytom . . . stotiny kozacké a roty Poliakov stoja pred vrátami, majú vyjsť na Tatárov . . . Ataman požeľuáva rodinku, lúci sa, opasuje šablu, oblieka burku¹⁾.

Na tvrdej dlážke zadupotaly kopyta jazdcov Bisurmanských, ohlas doletel do väže.

Ataman schopil sa i skrikol:

„Páni Molojci na kone!“

Chcel povstať . . . refaze zarinčaly . . . zavzdychol si smutne i pohrúžil sa do myšlienok.

Nie strach smrti, no nevoľnosť ho trápi. Raduje sa nad osudom oslobodených bratov, a závidí tým, ktorí padli v boji . . . preklína kule, čo ho minuly . . . preklína meče, čo ho so životom nerozlúčily.

I Molojci žiala nad svojim nešťastím . . . malá to vec zahynúť v boji so slávou junáckou, no slúžiť za obeť tyranstvu Bisurmanov . . . oj, to je príkre, to bolí!

Ranajšie slniečko začalo pozerat cez mreže.

Kozakovi je smutno hľadet zpod strechy na krásne ráno — on lúbi hulat²⁾ zrakom pod holým nebom, jak hulá rukou na poli bitky. —

Zaškripely dvere, i vstúpil do väzenia Atamanovho Kyzlar-Aga.

Skalozub vyjasnil čelo a veselo hľadí na stojáceho pred sebou nevoľníka.

Turčin nemôže znieť blesk oka voľného syna stepu — zklonil hlavu na prse a taktó začal:

„Padišah veriacich Musulmanov, vladár sveta od piesočného mora Sahary až po sňazné štíty Kaukazu, pán môj i Sultan, vzdor vašej zlej viery, jak pred tromi rokmi tak i teraz, chce vás obdarovať láskou svojou. Tebe, Atamane, darúva štedrou rukou

¹⁾ Burka, kozacký kabát.

²⁾ Hulat, výraz ukrajinský, poľhrať sa.

život, bohatstvo a dôstojenstvo. Zapisaháva sa na zástavu Prorokovu, že Kozakom zachová svobodu. I za to žiada, aby ste prijali vieru Mahomedovu i pomáhali brániť hranice Porty pred nápadami Džaurov.“

Mlčal Kyzlar-Aga.

A Skalozub trasúcim sa, no hromovým hlasom takto odpovedal:

„Tri roky je od toho času, čo sme Sultanovi darovali i život i trón. Ataman-Šah vyriekol a zadržal prísahu... Kým vládol bunčukom¹⁾ i bulavou, dotiaľ krajina Amuratova Kozaka nevidela. Ja som neuzavíeral prímerie s Bisurmanmi, i uzavierať nezamýšľal. Povedz svojmu Sultanovi, že opovrhujem jeho darmi, mojím menom i menom Kozactva. Nenie tak veľmi drahá hlava Atamanova, jako sa vám zdá. Každý Kozak hoden je byť Atamanom... dovedie pomstiť smrť našu, i so zemou srovnat pevnosti Ottomanské!“

Dokončil, zatriasol hlavou Ataman.

Kyzlar-Aga ozval sa:

„Čas je drahý, rozmysli si, Atamane, zmeň odpoveď.“

„Čo Kozak raz povie,“ riekol Skalozub s násilnosťou a trpkou, „to nikdy neodvolá. Zanes odpoveď svojmu pánovi. Ja očakávam mučenie a smrť!“

Aga zatlieskal dlaniami.

Štyria otroci s provázkom vstúpili do izby. Shrozili sa i zachveli pri pohľade na väzňa.

Kyzlar-Aga chytil rukoväť jattagana.

Otroci skočili na Atamana, provaz okolo krku ovinuli, kľakli mu kolenami na prsia i začali ho dláviť.

Ataman s rukami a nohami okutými chrčal, na ústa vystúpila mu pena krvavá, oči vyvalily sa, zaškripel zubami, žily začaly sa prúžiť i sinieť. Dvaráz pretrhol sa provaz, a dvaráz odleteli otroci na izbu jako hrušky zo stromu zronené.

Jako vlk na korisť teplou ešte krvou sa kúriacu, s takou zúrivosťou hodili sa Bisurmani na polomrtvého Kozaka.

¹⁾ Bunčuk, konský chvost, zástava. Bulava, palecát, odznak moci Atamanovej, berla.

Prišiel k sebe Ataman.

Ti provazom sťahujú mu hrdlo i dlávia ho, hrtáň popustil, žily sa pretrhly i skonali.

Kyzlar-Aga pochytil jattagan a silným úderom odťal hlavu od trupa.

Zo spodnej izby vyniesli otroci sedem hláv Molojcov, i s triumfálnym oršakom poberali sa pod bránu Babi-Saadef, kde bol hárem, obyčajné bývanie Sultanové.

Amurat vyšiel, pozrel... a čo je i potešený nad víťazstvom, nemohol zapúdiť smútok od seba. Znal dobre zmužilosť ľudu kozackého, preto chcel ho sbratrit s Musulmanmi.

Slnko zablýsklo zpoza chmár.

Jako vo sviatočný deň shromažďujú sa zástupy Turkov, Arabov, Arménov, Grékov a Židov okolo brány Babihumajum, rôzni sú jazykom, rôzni krojom, rôzni barvou. A pred bránou trčí osem stlpov a na nich zapichnuté je osem hláv kozackých; na hlavách vidno čierne čiapky a krásne kolpaky, a na čiapke Atamanovej chveje sa čáповé pero.

So strachom hladí na ne hrozný Janičar, s chvením jak lodyha kvetinky. Spaha trasie sa pred nimi. So strachom obracajú na nej svoj zrak smelý Albančan i Serdeniestovia, čo sú tak obznámení so smrťou, jako pijak s pálením. Veď fúzy zdajú sa pohybovať, oči jastrit za Ukrajinou a ústa podzemným hlasom šomrať!

„Pomsta, pomsta!“¹⁾

Preložil *Sytniansky*.

¹⁾ Výprava Skalozubova, víťazstvo Turkov a smrť Atamana udaly sa roku 1593. V celom opise tejto povesti postupoval som verným krokom za opisom, jaký sa nachádza vo sväzku druhom: „Sur la puissance Ottomane“ od kniežaťa Kantemira. — Skalozub bol starý bojovník veľmi priaznivý Polsku; na jeho radu zamýšľal kráľ Zigmund uviesť vieru katolícku na Ukrajinu — (hovoria Lesur i Scherer). Skalozub bol udatný bojovník, i súčasťnil sa na tridsiatich výpravách s čajkami proti Turkom, a na dvaráz toľko na suchej zemi proti Tatárom. Skúsený, chytrý a spôsobilý ku všetkým úskokom vojanským, čo i neoboznaný s písmom, vyvolený bol za Atamana celého Kozactva. Smrť jeho vrhla večnú nenávisť medzi Bisurmanov a Kozakov; toho jadrom je „Staryna Zaporozkaja.“

Môjmu synkovi.

(Začiatkom roku 1875.)

Tak mi Ťa preca len ta vyhnali,

Ludko môj, môj syn jediný!

Od svät-oltára Ťa odorvali

Bez lútosti, bez príčiny!

Nesmieš už múdre nauky otcov,

Nesmieš úpravy šlachetných vodcov

Poslúchaj, synku premilý;

Otcov — čo nie len svetlo známosti,

Ale i iskru posvätnú cnosti

V mladom Ti srdci kriesili.

Musíš utekať vo svet ďaleký,

Opustiť zem zaslúbenú,

Ach sväzuj si už len batôžteky,

Opusť družinu milenú! —

Ale ešte raz, synku môj milý,

Na tie ctné srdcia, čo Ťa lúbily,

Sklon sa s uprimným objatím,

A tie oltáre kresťanskej vedy,

— Žije Bôh večný! — nie naposledy —

Polúb polúbeným svätým!¹⁾

A — id' do zimy, a — hyň na ceste....

Tak rozkaz vysoký zneje, —

V milom Svätého Martina meste

Už miesto pre teba nie je!

Či sa nad Tebou závej zatvorí,

Či sa tvoj rodič v slzách umorí —

Ach, to vysokých nemýli!

Naše ubohé slovenské deti

Sú v očiach jejich len jako smeti,

Ktoré víchrica rozptylí! —

Nuž tak id', syn môj, v zimy a lady —

Nastúp púť novú, neistú,

Okús, sirôtka moja, za mladi,

Cestu života trnistú!

Znaj však, že si mne drahší nad zlato,

Chráň mi česť mena, buď hrdý na to,

Že, hľa! už v útlej mladosti

Dostala sa Ti za diel tá sláva,

Za trýzneného národa práva

S nami piť kalich horkosti.

Nuž id', synku môj, — veď len najdeme

Volakde Egypt pokoja,

V ochrane Božej kde pobudneme,

Kým sa búry uspokoja;

Ty zrastaj verný pravde a cnosti,

Nedaj sa žiadnej biede a zlosti

Od nej odcudzíš, odvrátiť:

V pravde a v cnosti je naša spása,

Ktorá — pamätaj synku — nedá sa

Ani vysokým podvrátiť.

A čo i lahnem ja k otcov mojim, —

Ty sa dočakáš tej doby,

Že vás Bôh silným ramenom svojim

Vyvedie z ťažkej poroby.

Právo a pravda žiada obetí, —

Ale obetiam ide v zápätí

Sláva, čo trvá na veky, —

Nuž, trp len, drahá sirota moja,

Zaoceľuj sa k ťažkým dňom boja,

Deň slávy nenie ďaleký!

A jako teraz so slzou v oku

Stúpáš von z Martina mesta,

Tak verím v Boha! že Tvojmu kroku

Zas sa otvorí ta cesta.

Objímeš si zas milú družinu,

A spatríš starú umien svätynu

V novej ozdobe nových krás!

Musí sa splniť Kristova veta,

Že radosť našu žiadna moc sveta

Viacej neodníme od nás!

D. Maróthy.

¹⁾ Prítomnú básenku, ktorú pán pôvodca dňa 9. jan. napísal, dostali sme koncom januara, avšak prv, lež sv.-martinské gymnasium zatvorené bolo. A tak, keď básenka táto už na redakčnom pultíku sa nachádzala, dozvedeli sme sa z hodoverného prameňa, že práve ten šuhaj, ktorého gymnasiálny správca p. Kramár osadného dňa (30. jan.) pri lúčení sa učebárskeho sboru s horkopláčicou mládežou symbolične miesto všetkých študujúcich na rozlúčenie objal a bozkal, bol náhodou (?) syn vehlasného pôvodcu — Ludovít Maróthy, ku ktorému i táto básenka obrátená je. Tento „historický bozk“ nech pomaže mládež našu na bojovníkov ducha udatných, ráznych, vtrvalých! A na mládež takúto vstahujú sa Sládkovičove slová: „Či v žalude — hôr zárod vidíte?... Nie! — no vidíte dubísk hory!“

Red.

Medzi Mangrovami.

Obrázok z Kuby. Od kapitána *Mayne Reida*.

„Bývam na južnej strane ostrova — za mestom Batabano. Mój dom je k vašim službám.“

Tak oslovil ma spolucestujúci na kráľovskom parníku „Osprey,“ keď sme vbehli do prístavu havanského. Človek, ktorý mi s takou prívetivou štedrosťou dom svoj ponúkal, bol synom „vždy verného ostrova.“ No nehladel priaznivým okom na túto vernosť, ktorej zachovanie, jako sa zdalo, nepokladal za veľmi potrebné. Naopak, klonil sa k myšlienke o „Cuba libre“ (Kube slobodnej).

„Mój dom je k vašim službám.“ Zo skúsenosti vedel som, že to býva len zdvorilá bezvýznamná fráza. Ale za isté považoval som i to, že, keď volá Don Mariano Agüiera nekoľko tak srdečne k sebe, spolu i očakáva, že pozvanie jeho nebude oslyšané.

„Predpokladám,“ hovoril ďalej, „že ste milovníkom vonkovských zábav, i nepochybujem, že sa vám naskytne všeličo nového.“

Tieto slová platily patrne mojej doľonalej úprave poľovníckej.

„A mimo toho,“ pokračoval Kuban, „stojí naša krajina, aby ju človek videl; no neznám, či najdete nejakú zábavu v našom dome. Som slobodný a byvam v osamelom „bohio“ (čítaj „boijo,“ domec) s jednou sestrou, ktorá mi vedie hospodárstvo — je to jednoduché kreolské dievča bez ochrany, ktorého zvláštnosti nebudú vám v stave nahradit útle vzdelanie dám londýnských a parížskych. No ručím za ňu, že má dobré srdce a že privíta vás s radosťou čo priateľa svojho brata. Nuž, caballero! Rieknite, či pôjdete so mnou?“

Vonkovské zábavy lákaly ma dosť a keď som počul o „kreolskom dievčatu bez ochrany,“ bol som hneď odhodlaný.

„S veľkou radosťou,“ odpovedal som Donu Marianovi.

„Sestra moja,“ pokračoval, „nachádza sa teraz u tetky, ktorá neďaleko od mesta v letohrádke býva. Jahnáme prirazíme ku

brehu, pôjdeme ta, vezmeme ju sebou a tak ďalej do Batabana.“

Odbaviac sa po dlhom týraní v colnici, odovzdali sme batožinu posluhovi, aby ju na železnicu dopravil, i sadli sme si na vozík, tak nazvaný „volante,“ medzi ktorého ohromnými kolesami sme sa skoro natriasali predmestím havanským.

Neminulo ani pol hodiny, keď sme dorazili pred úhladný vonkevský dom, s kvetovými hriadkami na predku a s portálovým vchodom. Mladá dáma stála na stupni pri vchode, jako by pátrala po nekom, ktorého očakávala. Keď sa náš voz zastavil, poskočila priateľovi môjmu s rozpiatym náručím oproti a objímajúc ho pruško lenlen sypala polúbky na tvár jeho, tak že sám Sardanapalus bol nad tým vo vytržení býval.

Pocítil som hneď, že stojím pred obratom vo svojom osude. Srdce mi hlásalo: tu je ideál, za ktorým si túžil, tu je žena, ktorej snaha musí byť mojou snahou, či k blaženosti, či k nestastiu, k dobrému lebo ku zlému. Stála predou mnou opravdivá Lada; nie Cyperská na lasture s prstencami zlatolesklých vlasov, ktorých barevnosť novoveké umenie tak snadno napodobniť zná, ale Cythera južného podnebia, s pleťou nádechu zlatohnedého, karmínových líc, ktorej zuby podobajú sa radu perál, a vlasy — —

Darmo namáham sa opísať vzácnu krásu Eugracie Agüierovej

* * *

Slávili sme ostatok dňa a nasledujúcu noc pod krovom tetkinho domu; táto bola pohostinská stará pani, odstienou barvy skoro brokátneho a nosila sebou ustavične sväzok kľúčov jako kastelánka.

Druhého dňa ráno odišli sme na nádražie do Havany, tam kúpili sme lístoky na cestu do Batabana a skoro na to unášal nás parný voz sredom krajiny, ktorá za to stála, aby sa rozhrnuly záclony vozňa.

Príchodiemu z krajov severných poskytuje cesta na železnici vedúcej tropickou prí-

rodou obzvláštny, skoro fantastický obraz. Para, odznak to novovekej vzdelanosti, zdá sa skoro nemiernou medzi stromami palmovými. A kúr, vinúci sa v priezračných kotúčach perovitým lúpením, javí sa nám mimovoľne jako rušiteľ svätiny. Železný tátoš harcuje pralesom a dým jeho nozdier vystupuje medzi haluzami veľkolepých fíkových stromov, cedrových lesov a kaobasov. Časom zatemňuje sa vo vozni, jako by letel podzemným jaskom. Keď hladíš von oknom, vidíš ohromné kmeny ovenčené a ovešané cudzopasnými rastlinami, spletenými a zauzlenými jako provazy na lodi. Nektore z nich sú vstavači skvelej krásy, s plným rozvitým kvetom; miestami visia tak blízko pri okne vozu, že jich môžeš zachytiť rukoväťou snečniku, alebo len ruku vystreť, aby si odtrhol kytku, za ktorú by si v Conventdardene zaplatil bájočnú cenu.

* * *

Konečne dorazili sme do Batabanu. Nezdržovali sme sa dlho v meste. Starostlivý Don Mariano poslal už deň pred tým rozkazy svoje; a tak sme našli povoz na batožinu a kone osedlané, ktoré nás očakávali.

Sadli sme si na ne, i jazdili sme ďalej a chytro nachádzali sme sa v najdivokejšej lesnej húštine v panenskom lese, sekerou drevorúbača ešte ledva dotknutom; cesta naša preklenutá bola palmami, ktorých hladké kmeny podobaly sa stlpom nádherného chrámu a ktorých ohnuté listie predstavovalo klenbu dómu, lesknúceho sa pestrými farbami.

Miestami otváral sa les a my zazreli sme more a breh — časť pomoria jako sriebornú pásku zlatom pretkávanú, na ktorej sa trblietaly lastury opáľovou bielostou. I koraly červenaly sa tam jako pery Eugracie a mušle perlového lesku jako jej zúbky. I ponorili sme sa do stieny, temného jako jej vlasy, v ktorom sa prehánaly ohnivé mušky, žiara to očí Eugracie.

Naposledy zazreli sme dom, bydlisko to Dona Mariana. Nebola to skromná chatrč, bohio, jako dom svoj sám nazval — no ohydrie príjemného zovňajšku s priestranným vchodom a palmovým stromoradiem, ktoré viedlo až k samým vrátam.

Spozoroval som hneď, že to byly sady kávové prvej velikosti, v ktorých pracovalo okolo sto černochoch.

* * *

Šesť dní uplynulo mi jako v ráji.

Poľovnícke výlety do tropických lesov a popri brehoch lasturami posiatych malebného mora karibského, sriedaly sa s jazdami do sadov kávových v spoločnosti majiteľa o sberaní rozprávajúceho. Ešte pôvabnejšie byly prechádzky pešky so spanilou spoločnicou, sestrou hostiteľa môjho, v stieni pomarančových stromov a paliem. Tam som počúval hrkútanie holubov, spev kubanského slávika, hulákanie červeného kardinála; no najmilší bol mi sladký hlások — Eugracie Agierovej. Nikdy neznel tak sladko ten hlas, jako práve šiesteho dňa, keď sme oba blúdili spolu v húštine „caimitosov.“

Bol som do nej zalúbený z hĺbky duše. Náruživosť tá bola by ma zničila, keby ju ona nebola opätovala.

A preca som si umienil, že jej lásku svoju vyjavím, bez ohľadu na výsledok. Čas môjho návratu do Havany priblížil sa. Mal som sa vrátiť s pocitom nevýslovného šťastia alebo so srdcom rozorvaným? Musel som to zvedieť.

Doba bola priaznivá a prihodila sa udalosť, ktorá mi bola jako znamením šťastného výsledku. Popri našom chodníčku poskakovaly laškujúce dve „palomitas,“ roztomilí holúbkovia kubanskí — pravé to lútky v pokolení holubáčom. Odletely len na malú vzdialenosť a sadli si na haluz, tesno vedľa seba, milkujúce sa a ihrajúce. Neboli prestrašení ani najmenej prítomnosťou našou a neprestali vo svojom laškování, až sme sa k nim priblížili tak, že sme jich skoro rukou dosiahnuť mohli; jako by boli vedeli, že sú i naše srdcia láskou naplnené.

Zastavili sme sa i pozerali sme na krásnych ptákov, jako na podobenstvo najnežnejšej lásky.

Či vidíte tie holúbky, seňorita?“ pýtal som sa. „Či nevznikla vo vás pri tom pohľade žiadna myšlienka?“

„Snad vo vás?“

„Ano. Prial bych si byť takým holúbkom.“

„Jaký to podivný nápad — stať sa palomitou!“

„Len s výminkou, keby nekto stal sa tou druhou.“

„Kto?“

„Doña Eugracia Agüerova.“

Neobdržiac odpoveď od nej, ktorej líca sa polialy rumencom, neváhal som s osudnou otázkou. Nebolo času, abyhovoril v pohádkach.

„Eugracia, miluješ ma?“

„Milujem,“ znela odpoveď bez váhania.

I spojily sa ruky naše vo vrúcnom stísknutí, červená jak ruža tvár jej nachýlila sa na moje prsia a ja pritiskol som polúbenie na pery jej sladšie nad mäd z Hybly!

* * *

Siedmy deň pobytu môjho na sade kávovom bol posledným; dôležitá práca, mnou už zanedbaná, volala ma do Havany. Bol bych sa rád na dnešok vzdal poľovníckej zábavy, no hosťiteľ môj navrhol mi ešte polovačku na plameniakov.

Práve chceli sme sa vydať na cestu, keď tu cudzí muž na koni k domu pričvával, Dona Mariana na stranu zavolať a do dlhého rozhovoru s nim sa pustil. Hovorili ticho, jednalo sa bezpochyby o veci dôležitej, súdiac dľa rozčulených pohľadov a posuňkov. Po skončenej rozmluve odišiel cudzí jazdec, jako bol prišiel. Don Mariano obrátil sa ko mne a riekol:

„Señor, veľmi mi je ľúto, že nemôžem s vami. Neočakávané vyzvanie volá ma inam; ale nedajte sa tým myliť vo vašej zábave. Gaspardo vás vypraví až na miesto polovania plameniakov a môžete jich tam nastrielať dľa ľúbosti i bezo mňa. Navrátim sa v čas, abyh sa s vami pri obede sišiel. Teda Adios! Až do večera!“

Sadol na koňa a uháňal chytré. Táto náhla premena nášho programu nebola mi veľmi nápadnou. Mohol som príčinu snadno uhádnuť. Nebolo prvýraz po čas môjho pobytu v dome, že cudzinec do domu prišiel a chytré zas odišiel. Čo iného mohlo

v tom väzeť, lež „Cuba libre“ — Kuba osvobodená?

Rozčulené držanie sa jeho teda nebolo v stave priviesť ma na iné myšlienky ani toho dňa. Len po odchode jeho ozval sa jakýsi tajný hlas vo mne, že nastáva nebezpečenstvo. Vozduch „vždy verného ostrova“ nasytený bol jakousi elektrinou, hroziacou čo najskôr výbuchom divokej búrky, ktorej blesky je požiar horiacich domov, ktorej hromom je rachot diel a ktorej dažďom je červená krev.

Opanovaný jakýmsi nepríjemným pocitom, ktorý som si vysvetliť nemohol, ztratil som všetku chuť k polovaniu i nechcel som vydať sa do lesov. Ostatne kynula mi doma vábivejšia zábava.

No, napadlo mi, že by to Don Mariano na zle vykladať mohol, kebych v neprítomnosti jeho doma ostal, tým viac, ponevác ma bol už na koni k odchodu pripraveného videl. Nemal posial ani tušenia o milostnom pomere medzi sestrou jeho a mnou. V tých úvahách bodol som ostrohou koňa a jazdil napred v sprievode Gaspardovom.

Gaspardo bol opravdivý original, hodný dôkladnejšieho opísania. Nebol jednoduchým otrokom, ale „cazadorom“ (poľovníkom) osady, v ktorého žilách najmenej tri rozličné prúdy krve kolovaly, totiž: eurupskej, ethiopskej a indickej — s prímerom diabolскеj čo korenidla smiešaniny tejto.

Ináč bol Gaspardo dobrosrdečný chlapík, bohabojný dľa zákona, ale bez najmensej bázne pred ľuďmi. Dostalo sa mi dôkazov o jeho srdnatosti a neohrozenosti.

Na ceste uzreli sme jazdca tým samým smerom cválajúceho. Nedohonili sme ho. Zabočil na pobočnú cestičku v lese a ztratil sa nám skoro z očí.

Bola to zvláštna osobnosť, jako som to dľa povrchnieho pohľadu súdiť mohol. Odev jeho vyznačoval sa jakousi nádherou; mal na sebe vyšívajú kazajku baršoňovú, nohavice z tej istej látky s vysokým obrúbeným roztriskom a šarlátový pás okolo tela, ktorého konce mu dolu po boku visely. Mimo toho ozbrojený bol mečom, ktorého pošva zvonila o lesklé ostrohy na päťách. Na chrbte

mal krátku ručnicu zavesenú a v ruke držal kytaru.

To všetko som zazrel v okamžení, i fahy jeho obliča'u, keď sa bol jazdec, vybočiac z cesty, na okamženie obzrel. Obličaj tento nespôsobil dojem priaznivý, ale naopak.

„Kto je ten jazdec, Gaspardo?“

„Je to goajiro (čítaj goachiro).“

„Goajiro! Čo to znamená?“

„Chlapáka, ktorý celý deň popíja a celú noc tancuje, čo i nevyrobí viac lež odev, ktorý má na sebe, a osla alebo mulicu, na ktorej sem tam jazdí, nekdy ani to; keď chce bez dlhov obstáť! Často bývajú obe, kôň i sedlo, ukradené, čo platí bez pochyby o tomto chlapákovi, ktorý nám práve z očí zmizol. Stavil bych sa neviem o čo, že Rafael Carrasco spravodlivým spôsobom k tým vecam neprišiel.“

„Rafael Carrasco sa menuje?“

„Ano, señor; a prehnanejšieho zlođeja nenajdete v celom okolí Batabana. Donom Rafaelom menuje sa sám, ale mal by sa skôr menovať Don Diabol. Potlkal sa vždy okolo našej osady, až mu to pán zakázal.“

„A prečo mu to zakázal?“

„Caballero, či mi prisľúbite, že ma neprezradíte?“ —

„Slubujem; môžete hovoriť bez strachu.“

„Nuž, preto, že Carrasco bol tak nestydatý, tak surový — pomyslíte si len! — že sa opovážil so žiadosťami svojimi až ku señorite.“

„Skutočne?!“

Teraz sa vec týkala mojich záležitostí.

„A jakým spôsobom?“ pýtal som sa.

„Vypravujte mi to podrobnejšie.“

„Ano, señor; bola u nás raz fiesta (ples), ku ktorej bol povoláný, aby nám zaspieval. Musím podotknúť, že oplán ten dobre spieva a výborne na kytare hrá. Obyčajne spievajú goajirovia vlastnie skladby svoje. I náš chlapák spieval verše, ktoré si buď sám složil alebo za svoje vlastnie vydával, ku pochvale našej señority a začal zvelebovať pôvaby jej spôsobom, jako ľudia prítomní vyprávali, veľmi ľahkovážnym, naznačiac sám seba čo zbožňovateľa jej. Ale tým si práve uškodil. Don Mariano, popudený takou nestydatosťou,

prísne mu zakázal na budúce prístup do jeho domu.“

„A čo señorita bola tiež nahnevaná?“

„Ah, caballero! To vám povedať nemôžem. Ženské sú zahadné tvory. Najdete jich veľmi málo, ktorým by sa lichotenie neľúbilo, najmä keď je k tomu veršované. Budte ubezpečený — najlepšia z nich mnoho z toho znese. Tak na príklad Doña Eusebia Gomezova, dcéra jedného z našich veľmožov, ušla s jedným goajiroom a stala sa jeho ženou. A to všetko preto, že skladal pesničky o kráse jej očí a celého tela. Ba čo do marnivosti sú muchachas (čítaj muččas, dievky) sebe rovné, chudobné dievčence jako bohaté dámy.“

Musím sa priznať, Gaspardov negalantný úsudok zasahoval mi bolastne až do hlbky duše; budily sa vo mne city dosiaľ neznáme. Bolo to viac lež jednoduchá zvedavosť, čo ma pobádalo, aby som sa vypytoval ďalej.

„Ale Carrasco zanechal svoj úmysl?“

„Kto zná, señor? Nemohol by lepšie urobiť. Taký človek a dúfať na manželstvo s Doňou Eugraciou Agüerovou! To je nesmysel! Je to práve tak, jako kebych sa ja chcel stať alcaldemayorom (starostom) v Batabane. Ale kto vie, jaký úmysl má Rafael Carrasco?! Je smelý dosť, aby nečo podnikol, čo by pri tom i samého diabla oklamať musel. Slovom, je oplán, ba myslím, že väčšieho toho druhu nemožno hľadať na celom tomto pobreží. Hovorí sa o ňom, že je v tajnom spolku so zloďejmi, uskočenými otrokami a podobnou háveďou. Len minulý týždeň videl ho jedon z našich ľudí vo spoločnosti tak zvaného Cocodrila.“

„Cocodrilo, kto je to?“

„Jakože, či neznáte Cocodrila?“ —

„Neznám.“

„Nuž, poviem vám to! Je to otrok úskok — černocho, ktorý patrila kedysi môjmu pánovi. Ale že bol darebák, predal ho Don Mariano jednomu osadníkovi — susedovi — ktorému ale skoro utiekol. Od tej doby — je tomu už niekoľko rokov — zostal cimmaronom (čítaj cimmaronom, zdivočilý), ktorého chytiť nepodarilo sa ani do dneška. A preca dáva k tomu dosť príležitosti, aby

šte neverili. Neminie týždeň, aby sa neukázal v niektorej osade, kde máva zamilované pletky s dievkami černoškami a pánov jich, kde môže, okráda. Nekelkoráz usporiadali už opravdivé honby na neho, psi po ňom sledili — najlepší z našich — všetko darmo, robí si z nich bláznov až po dnes.“

„To je teda prešibaný lotor. Ale prečo sa volá Cocodrilo?“

„Najskôr preto, že je rapavý, tak že sa jeho vráskovitá kožka podobá pokrývke kaimana alebo krokodila; ostatne je nemotorný

chlap ohavného zovňajšku. No, domnievam sa, že mu priezvisko to skôr dané bolo od miest, kde sa ukrýva a kde tie šelmy brlohy svoje mávajú. My tie miesta voláme cienegas. Mimochodom rečeno, señor, tu je práve barina, kde má svoje hniezdo. Menujú to bahnisco „La Zapata.“ Rozširuje sa popri celom pobreží. Bolo by mi práve po vôli, kebych ho tu sretol, abych sa s ním mohol vyrovnaf, s tým cimmaronom.“

(Dokončenie nasleduje).

Ruža.

Kvitne ruža, ruža divá
V čarokrásnej dúbave;
Vetierok jej líčka chladí,
Slávik spieva k zábave.

Včielky zlaté, pracovité
Do srdca jej sadajú,
A tam v jeho citoch sladkých
Poživeň si hľadajú.

Lezic chrobák, čierny chrobák,
Do srdca sa vovlečie,
Lenže včielka i s obnôžkou
Pred nim chytro utečie.

Počkaj chrobák! prijdú včely;
Pán Boh jich viac prinese:
Poživeň zas ruža sladkú
Pre včieličky ponese.

Nezabudov.

Filosofický pohľad na historiú sveta.

Vyňatok z historie paedagogiky od Ferd. Trentovského.

Z poľského svobodne preložil a miestami doplnil *Pavel Hečko*.

(Pokračovanie).

Teraz sa už spytujeme, jakým spôsobom môže pojedinný človek popri Božom riadení sveta a tak popri nutnosti, ktorá jak v náture, tak i v histórii panuje, svobodným ostať? Na túto otázku odpovedáme nasledovne: Volnosť je jednak v Bohu jak v človeku jednotou nutnosti so zákonom. O svevoli tu celkom mlčíme, lebo u Boha jej niet a človek býva za ňu ťažko a hneď pokutovaný. Volnosť človeka je shodou a jednotou jeho vlastnej vôle s vôľou druhého, blížneho človeka, a to je spolu pochop zákonnosti, aby to panovalo medzi ľuďmi, na čom sa títo v spoločenskom sväzku svojom rozumne usnesú. Zákonnosť

je nutnosťou vniutornou a jest dušou nutnosti zovniutornej, v prírode sa objavujúcej. Svobodný človek shoduje sa voždy so svobodným Bohom, lebo pri dobre rozumenej volnosti jeho vôle s vôľou Božou sa srovnáva. I panuje on nad nutnosťou prírody sta bôh v čase, tam ale kde vládá jeho svoje hranice nachodí, porúča sa vôle Božej ponevác by ináč nerozumne činil. Bôh riadi svetom všeobecným (hviezdny, planetarným), zvláštnym (národným) a individualným (jednotlivého človeka), jako ďalším rozvojom toho povšechného sveta; príroda postupuje svojim obyčajným, Bohom

jej predpísaným krokom a človek je tvorcom a pánom svojho neodvislého individualného sveta. Jasná má človek jednu vôľu s Bohom, stane sa jeho vyvolencom a pomazaným na ducha, bohatierom a hviezdou ľudstva. On sa k tomu pripravil, a preto nenie biednym nástrojom v rukách Božích. On sa stal svojou vôľou tým, čím jest. Bôh ho neužil k svojmu cieľu, jako jestoty bez vlastnej vôle, ponevác už sám mal ten istý cieľ i náruživo túžil po ňom. A Bôh mu dopomohol k tomu, lebo sa to shodovalo s jeho plánom. Zlý človek naproti tomu činí svevolne, a tým prestáva byť voľnou jestotou. On sám sa stal nástrojom svojej zlosti alebo prevrátenosti, Bôh nasledovne užíva ho slušne, tak jako dobrý správca krajiny alebo iný rozumný človek za prosriedok k svojmu cieľu. Zlý človek je voľný vo svojej zlosti, ale v podstate nevoľník, bo on nezná ešte pravdivej vôle. Tak je tu teda všetko v náležitom poriadku!

Tu sa tiež ukazuje, čo máme pod losom alebo náhodou rozumieť, ktoré sa zdajú podobne v histórii istý zástoj hrať. *Čím je teda los jednotlivých ľudí a národov?* Vlastne jejích vlastným dielom, ovocím jejích snáh a zásluhy! Bôh má svobodnú vôľu a národ i človek podobne voľnú vôľu. Bôh vedie ďalej pásmo histórie a potrebuje k tomu tak národy jako jednotlivých ľudí k dokonaniu nového potrebného diela. Čia vôľa shoduje sa s vôľou Božou, a kto vmyslel sa už v stav nastávajúceho pokroku ľudstva, toho Bôh ochotne k tomu volí, lebo on sám sa už takrečeno k tomu vyvolil, tomu Bôh podáva svoju všemohúcu pravicu a on prijímajúc tú pomoc, jaknáhle sám sebe a vôli Božej rozumie, stáva sa šťastlivým! Kto zase proti vôli Božej činí, nechce s dobrým duchom času (vlastne s pravdou Božou, ktorá sa na svete javí) ďalej ísť, nespaturuje to, čo v krátkom čase nastúpi, ten ostáva dobrovolne po zadu, toho Bôh prirodzene opúšťa, tomu razom zazerá do očí hrozné strašidlo vlastnej záhuby. Iba týmto spôsobom upadajú a hynú národy i jednotlivci! Náš los je teda deckom súzvuku alebo nesúzvuku voľnej vôle našej, so svobodnou vôľou Boha, on spočíva v našich rukách. Bôh nás nechce nútiť k činom, k dielu proti

našej vôli, ale podporuje nás alebo odstraňuje od seba primerane k tomu pomeru, v ňomž k nemu stojíme. Nič a nič nám nenie napred usúdené, a my sami tvoríme svoju budúcnosť. *Fatalism* je pankhartom ľudskej hlavy, ktorá prosried háremu svoj mozok až na dno vysušila!

Čím je ale náhoda? Jaknáhle múdry Bôh voz sveta spravuje, a jaknáhle človek rozumný na vreteni histórie pradije, nieto a nemôže byť docela žiadnej náhody. Keby sa náhoda do dejov sveta miešala, boli by patrne dvaja bohovia, lebo náhoda by bola druhým bohom. Iba hlúposť, plytkosť, bezmyselnosť a lenivosť v myslení môže o náhode hovoriť. Divno, že Hegel, ktorý vynesol ten výrok: „*Alles was ist, ist vernünftig*“, t. j. všetko čo je, je rozumné, nie len na lone prírody, ale i v histórii necháva miesto náhode! Však slepá náhoda už preto, že je slepou, jo nerozumná; a preto niet jej v skutočnosti, nejestvuje, lež zdá sa ľudom iba jestvovať vedľa blúdneho zdania smyslového presvedčenia, kde nás smysly naše klamú, a preto je ničím. Tak snadno vedie hľa spekulatívny schematism k bludu. Heglovi šlo o preukázanie, že iba logická idea je bytom, následkom čoho v prírode, v jejž sférach sa tiež rozvíja historia, jako v inobyte čistej logickej idey, t. j. jako v konečnosti, musel ponechať hlúpu, predsúdkovú náhodu. Náhoda je dobrým a nevyhnutne potrebným slovom v plynnej mluve, ktorým označujeme prípad, udalosť, jaké v tom okamžení nechápeme, ponevác jejich pôvod a príčinu hneď vysvetliť si neznáme. Ale o náhode rozprávajúci historik, prestáva byť historikom.

Prejatí národnosťou a presvedčení o tom, že vystavili sme tu originálny pochop histórie filosofickej, a ponevác sme Poliaci, polsky uvádzame ešte čitateľovi nášmu na krátko, lebo ináč nemožno, hlavnie zásady tých slavných Nemcov, ktorí o predmete tomto podrobnejšie pojednali. Nemôžeme tu pravda iba samé holé jadro sdeliť, čitateľ náš nech súdi teda sám:

Herder, ktorý prvý písal filosofiu histórie a je jej skutočným otcom, učí: „Rod ľudský je jednotou a tá jednota je špikom

chrbtovej kosti v živom tele našej historie. Rod ľudský je celostou, on sa začal od svojej kolísky organisovať (ustrájať) a má tú organizáciu slavno zavŕšiť. Revolúcie (prevraty) sú vývinom síl v nás spiacich, prebúdžajúcich sa na svoj čas. So zbudenu zнову činnosťou našou vymáha sa nová zora z objemov Tytana (obra). Bôh riadi všetkým i viaže najprotivnejšie historické udalosti v jednu organickú celosť. Človek závisí od prírody, od mora i riek, od kraja a vlasti, kde prebýva, od podnebia a času, v ňomž žije.“ —

Herder znal všeobecného človeka a vyslovil mnoho skutočných právd, pri tom však ani sa mu nespína o povšechnom človeku —, ktorý po všetkých hviezdach a planétach obydlený a jejich určenie stanoviaci, celý vesmír zaplňuje. Neoznačuje pomer všeobecného človeka k Bohu a k prírode. Jednotlivý človek zase zaniká uňho jako kvapka vody v mori. Príroda tu privela panuje, takže ľudia a národy sú naraz babkou jednej morskej zátoky.

* * *

Schlegel predstavuje kresťanstvo jako ducha ľudského rodu a spatruje ho už medzi veľkými svätými prvotného sveta, ktorý svet on v svojej mysli za najdokonalejší posial stav ľudstva pokladá. Ďalej rozpráva o dvoch cestách, ktoré Bôh človeku pokázal, jedna viedla nahor a druhá dolu. Človek sa pustil poslednou i upadol, t. j. spáchal prvý hriech. Od tohoto času brodí on vždy hlbšie v bahne zlosti. Kristus mu podal pravicu, aby ho z tadiaľto vytiahol, ale to neukončilo jeho vniutorný boj medzi dobrým a zlým, tou ošklivou dvojicou, ktorá sa jeho náúrou stala. —

* Nemôžeme si osvojiť náhľad *Schlegelov*, lebo kresťanstvo nenie výplivom ducha ľudského, lež ducha Božieho, ponevác pravda Kristova je zrovna pravda Božia, svätosť Kristova svätosť Božia, jako účinok a život Slova odvečného telom učiného. Ale duch a pravda Kristova sú tu, aby sa stali duchom celé ľudstvo obživujúcim, jemu večný život dávajúcim. Tým viacej sa dívime tomu

tvrdeniu *Schlegelovmu*, že Kristus podávajúcí človeku pravicu, aby ho vytiahol z bahna zlosti, nemôže ho preca z tadiaľto vysvobodíť, lebo vieme, že Kristovo vykúpenie a spasenie ľudstva práve na tom sa zakladá, a kto verí opravdive v Krista Syna Božieho a prijal jeho znovuzrodzujúceho ducha, ten je práve kroz neho z toho bahna hriechu vysvobodený, a kráča cestou večného života; a tak teda kresťanský človek bere sa tou cestou nahor a nie nadol, on nenie poddaný tej ošklivej dvojici, ktorú *Schlegel* spomína, ale korí sa Bohu trojjedinému a plní svätú vôľu jeho!

* * *

Novalis nenie fanatikom, ale spisovateľom dosť duchaplným, on pokladá kresťanstvo za jediný prosriedok k reformovaniu ľudského sveta, ale ani on sa nepovznáša nad zem a neprichodí k žiadnej filozofickej myšlienke. Konečne plný je on krásnych deklamácií, jako na pr. keď hovorí: „Prijde čas a to nezadlho, kde sa všeobecne to presvedčenie rozšíri, že žiadon kráľ bez republiky (svoobodný štát), a žiadna republika bez kráľa trvať nemôže. Už teraz sa hýbe ľudský duch, ale iba tu i tam. Ó kedyže sa pohne v celom ľudstve! Kedyže prijde ľudstvo k rozumu vo svojich massách! Každý jednotlivý človek má schopnosti v istej miere, ale iba schopnosť ľudského rodu je bez hraníc. Plány naše sú daromné a k ničomu nevedú, jak-náhle neshodujú sa s myslou celého človečenstva. Vývinu stanovia obsah historie. Čo sa dnes nepodarilo, to sa zajtrá podaríť musí.“

Sú to úvahy rozumové, v nichž nevela ideí najdeš.

* * *

Schelling učí: Iba jedon duch je poetom v celosti dejov. On nezávisí celkom od nás, ale objavuje sa a postupuje istým krokom sried hračiek našej volnosti. Ale preca bez našej volnosti nemohol by svoje plány previesť. Historia, jako celok uvažovaná, je zvolna odhalujúcim sa objavom Absolutu (Boha).

Že podľa neho svoboda jednotlivého človeka nezaniká úplne, ale je loptou v ruke Absolutu, to je zásluhou Schellinga a postupom filozofickej historie.

* * *

Hegel vystavuje nasledujúcu zásadu: „*Historia je rozvojom života Božieho a objavom Boha kroz ľudského ducha.*“ Podľa tej idey zbudoval podobne Gutzkov svoju filozofiu historie, avšak nie z čistého bytu, ale z čistej plnosti, ktorú on gnosticky $\pi\lambda\epsilon\rho\omega\mu\alpha$ (pléróma) nazval.

* * *

Blud je to filozofickej historie jako i celej nemeckej filosofie, že potápa individuálne ja a svobodu človeka v potope svetla absolútneho ducha, že je v nej človek pojedinný alebo nástrojom, alebo ničím, že v nej panuje alebo špiritualný pantheism, alebo nerozum, naposlady, že považuje Nemcov za korunu ľudstva a za poslední cieľ ľudského rozvoju. Najväčším spisovateľom v obore filozofickej historie ostane Herder, lebo Hegel bere vo svojej špiritualnej manii všetko za ideu a na lone historie je dokázaným pantheistom.

Naša zásada vyhyba tomu všetkému. Historia je nám *nie rozvojom Božieho života*, jako u Hegla, *ale rozvíjaním ľudstva povšechného, všeobecného, zvláštneho a pojedinného; nie objavom samého Boha, ale múdrosti Božej, spravujúcej svet.* U nás triumfuje individualnosť, t. j. osobnosť rovne v Bohu jako v človeku. V ohľade tomto stojá Nemci pri celej špekulácii svojej veľmi nízko, lebo iba na stupni empirickej všeobecnosti.

Opúšťajúc človeka, ktorú v iných sférach všesveta žije, hladíme už iba na človeka tejto zeme. V tomto páde je nám rod ľudský jako celok v priestransve a v čase sa objavujúci, povšechným človekom. On sa stáva všeobecným v národoch, zvláštym v stavoch a vo familiach a individualným v jednotlivých ľuďoch.

Na terajšom stanovisku veci je *historia starožitná historiou všeobecného človeka.* Prečo?

Všeobecnosť je všetkosťou a javí sa v množstve národov. V starom veku vystupujú na javište samé národy, len že národnosti svojej a jej určenia nepovedomé, bez túžby a snahy rozvíť svojho národného ducha, rozvíjajúc v sebe púhu všeobecnú ľudskosť a starajúc sa viac o ustrojenie štátu, o život politický, nežli o život národný. Tu máme Chinenčanov, Indov, Egyptčanov, Chaldeov, Peršanov, Židov, Grékov, Feničanov a Rimánov. Každý národ žije tu vylučne pre seba, pohŕda inými a prezyva jich barbarmi (cudzincami i surovcami). O sväzku národov tu ani pomyslenia. Idea opravdivej ľudskosti nenie jim známa. Je to objavená všetkosť bez jednoty, alebo odtažená všeobecnosť. To isté pozorovať tu i v ohľade naukovom. Vek tento prichodí k mnohým naukám, ale každý národ pestuje nauku len pre seba, ukryvajú ju pred cudzími v hieroglifách alebo v tajomných mysteriach a konečne v ideach od iných si osvojených, ale pečlivo pred neposvätenými skrývaných, alebo v exoteričnosti. Pri konci starého veku ukazuje sa v pravde túženie po jednote avšak iba po zovniutornej. Rimania podmaňujú svet i spájajú množstvo krajín v jedno cisárstvo. Bola to jednota tak rečno ľudského tela, ale nie jednota ducha.

Deje srednieho veku predstavujú znovu *historiu zvláštneho človeka.* Človekom tým je cirkev rímska, alebo západnia hierarchia. Zvláštnosť táto je vniutornou jednotou. Cirkev uskutočňuje tú jednotu po všetkých krajinách pomocou náboženstva. Jednota táto postupuje tak ďaleko, že biskup rímsky jako hlava krestanskej cirkve stane sa neobmedzeným pánom všetkých monarchov; že ziadon národ neosmeluje sa vo vyšších sférach svojim jazykom hovoriť, ale hovorí natisknutou mu mŕtvou latinou, a že ziadon filosof neopováži sa s vlastným úsudkom vystúpiť. Pri konci toho veku nastupuje boj monarchov a filozofov proti theokratickému panstvu. Je to individualnosť vydobývajúca sa mocou z lona zvláštnosti.

(Dokončenie nasleduje.)

Literárne, umelecko-vzdelanostné dopisy.

L. Sv. Mikuláš, 18. febr. (Divadlo.)
Keď divadelní ochotníci naši „Zrušený slub“ dňa 6. jan. t. r. zahráli, vyzval som ich, aby nás, keď už nie vo fašangu (bo to pre iné zábavy nebude snad možné), aspon okolo Veľkej Noci podobným predstavením obradovali. A hľa, keď koncert 7. febr. pre všeliaké prekážky byť nemohol, schopili sa herci naši a v ten deň (teda ešte vo fašangu) predstavili nám „Lumpacivagabundus-a,“ čarodejnú to frašku so spevom v troch dejoch od Jána Nestroj-a.

Ačkoľvek javisko naše nenie najmenšie na Slovensku, no preca ku provodzovaniu tak veľikého kusu, v ktorom vyše 30 osôb účinkuje, trochu je príúzke, i vyžaduje neodškriepne javisko väčšie, priestranné, veľkomestské: a herci naši i na tomto javisku previedli všetko, v každom ohlade čo najpodarenejšie, a to zajiste svedčí len o obratnosti a súcosti jako správcu, tak i hercov.

Dekorácie s častými premenami boli miestne, oblek bohov a bohýň, jako i ostatných, primeraný, ba nechýbel ani len vozíček v oblakoch, na ktorom na kráľovo Stelaris-ovo: „Amorosa zjav sa!“ — bohyňa lásky Amorosa na javisko sa doviezla. Slovom, zovniutorné vystrojenie bolo podarené. A keď si k tomu domyslíme, že obleky tie temer všetci herci sami zadovážiť si museli (bo garderoba naša nenie ešte dostatočná zásobit šatstvom tolko hercov), — nuž je to veru všetku uznanlivosť a chválu zasluhujúca ochota a obeť od hercov našich, ktorú jim i radi vyslovujeme.

Dej celého kusu je: *boj Fortuny s Amorosou.*

Lumpacivagabundus totiž svádza mládež k lumpovaniu, za čo ho bohovia u Štelarisa kráľa žalujú. Tento ho cituje. Lumpacivagab. sa jim všetkym, menovite Fortune, bohyni šťastia, vysmieva, hovoriac: „len jedna bohyňa jesto, ktorej sa bojím, ktorá ma prevládať môže, a tá je — Amorosa, bohyňa lásky.“ — Tým je Fortuna urazená, vyzve Amorosu k boju, a prisahá, že jak prehrá, dá svoju dcéru Brillantínu mladému Hilarisovi

za ženu. Aby víťazstvo dosiahla, rozsype poklady medzi lumpov, mysliac, že keď budú mať bohatstvo, prestanú byť lumpami a stanú sa poriadnymi ľuďmi. No sklamala sa, bo bohatstvom stali sa tito ešte horšími. Amorosa ale účinkuje na jich srdcia — láskou, tito sa prebudia, začnú poriadny život a — Amorosa zvíťazí.

Toto je nakrátko celý dej.

Hlavnie osoby celého kusu sú: Lepíš, stolársky (p. Em. Trnovský), Cverna, krajčírsky (p. Ján Bacher) a Forditó, šusterský tovaryš (p. Andr. Lacko), ináče i „darebácky trojlíst“ zvaní.

Tito traja lumpi „in folio“ ale dobrí kamaráti vyhrajú v lotterii účinkovaním Fortuny 100.000 zl. Rozdelia sa, rozídu, a ide každý, kam ho srdce tiahne. Krajčír ide do Prahy, vedie tam veľký dom, žije jako pán, a premarhá do roka všetko. — Šuster chodí z krémy do krémy, zaoberá sa astronomiou tvrdiac, že príde kométa a zničí všetko, a preto ponáhla sa piť, pije dobré víno, nikdy nenie triezvy, a keď sa mu už na víno nedostáva, oddá sa do „strcalky“ a — prepije do roka všetko. — Najsolidnejší z nich je Lepíš: ten súc svojej Pepke verný, ide do Viedne, stane sa majstrom, vezme si Pepku za ženu, a žije jako poriadny človek. Keď krajčír a šuster všetko premárnili, prídu — dľa daného slubu — k Lepíšovi do Viedne, tento jich napomína k lepšiemu životu, oni sa polepšiť nechcú, i zchytia jich furie a bohovia držia radu, čo s nimi? I oddajú jich bohyni Amorose, táto strelí do jich srdca, oba sa zamilujú a krajčír si vezme Rozku, služku u Hoblikára vo Viedni, ktorá sa mu už prv bola zapáčila, a šuster Zuzku, hostinskú, za ženu, a stanú sa oba poriadnymi a šťastnými mužmi — manželmi.

Že úlohy tohoto trojlístku pp. Lacko, Bacher a Trnovský znamenite previedli, rozumie sa samo sebou. bo od tak rutinovaných hercov-veteránov ani ináč sa neočakávalo! — Veru vždy „doťatého“ šustra sotva na daktorých prknách niekto tak znamenite predstavil, jako nám ho predstavil p. Lacko.

Jeho hlas, jeho posuňky, k tomu jeho roztrhaný a všakovými záplatami zaplátaný odev nútil obecenstvo k ustavičnému veselému smiechu. Každá temer veta jeho reči, n. pr.: „Veď počuješ že, Lepíš!“ „Pani moja, kométa!“ vyvolala smiech a hlučný potlesk. Niemenej znamenite počínal si vždy veselý, tancujúci, skákajúci, v dlhom strakavom fraku strčený krajcír, p. Bacher, ktorý veselú povahu krajčára i keď bol pánom, trebars chcel, nijak vyzliecť nemohol; a keď už nič nemal zo svojho bohatstva, nič si z toho nerobil, nebanoval, ba ešte sa lepšie cítil. Eúbil sa zvlášte jeho trefný z terajšieho života vzatý spev (couplett), ktorý náležitými šelmovskými posuňkami vyborne sprevádzal. Za každým veršom vypuklo obecenstvo v rozmarný smiech a búrlivý potlesk. Bol vyvolaný, a musel opakovať. P. Trnovský vystúpil v úlohe stolárskeho tovaryša po prvýraz (tamti vo svojich viaceráz) a pohyboval sa popri svojich kamarátoch v celku náležite. No vskutku tito

páni uvili si predstavením týmto zase nový slávy-veniec. Živio „darebácky“ trojlístok!

Ostatnie menšie a menej významné úlohy previedli herci a herečky — až na nepatrné výminky — podarene a k spokojnosti obecenstva. Menovite vyznačily sa svojou podarenou hrou sl. Em. Árvai, čo Fortuna, sl. Ir. Šolc, čo Amorosa a sl. Mar. Bauer, čo Rozka, služka. Rozjarené obecenstvo odmenilo jako jednotlivcov, tak nakoniec všetkých spolu hlučným vyvolávaním a potleskom. Sláva jim!

Obecenstvo bolo tak početné, jakého som v našej dvorane ešte nevidel. Dvorana bola v pravom slova smysle nabitá, tak že sa mnohí od kassy pre nedostatok miesta povercať museli. Príjem z 80 a 50 kr. vstupného bol 137 zl., čo tiež svedčí o valnej návšteve.

Po divadle bola až do rána veselá tanečnia zábava.

Asi o 2—3 týždne bude u nás — detské divadlo. Na zdar! *K. Ruppeltdt.*

Rozmanitosti.

Honba na amerického pštrosa (Rhea americana) v Pampach na juhu v Buenos Aires. Medzi najzajímavejšie polovačky zdejšie prináleží lov na pštrosa a síce nielen pre rozličné príhody, no i preto, že pri tej príležitosti môžeme pozorovať charakteristické náhlady a morálni smer ducha Gauchosov, ktorí vzájomne hľadia jedon druhého v hrdinstve prevýšiť a s veľkou pýchou svoje výsledky na polovačke pštrosej vychvalujú. Tak mnohý syn Pampov (rovín amerických) vydá na love pri nepriaznivých pomeroch pozemia bez rozmyslenia hlavu i hrdlo v nebezpečenstvo; tak veľká je ctižiadost týchto ľudí. Veľmi často videl som na severnom pozemí provincie, jako dvaja o stávkku na koni sa predbehúvali a jazdec a kôň na vlhkej pôde na hrubu sa svalili a síce nekolkoráz s nešťastným výsledkom. K bolirovanu (od „belear“, hádzaf kuličkami) potrebný prístroj, ktorý žiadnemu opravdivému Gauchovi neschádza, je veľmi jednoduchý; pozostáva z dvoch olo-

vených lebo kameňných kuličiek (bolas), jak detská päst veľkých, ktoré sú vložené do koženého sačku a sú pripevnené na konci opratí z kože spletenej. Obyčajne upotrebujú sa tri, v ktorom páde dvoch v prvom uhle spojených opratí potreba je. Podobné prístroje majú tiež bežári v pustách uhorských, „szegény-legényi“ a zvlášte „csikósi“ k chytaniu koní. Polovník, ktorý rychlostou vetru na koni uháňa, krúti v povetří zručne „bolasom“ nad vlastnou hlavou, aby nim v príhodnom okamžení mohol hodiť medzi behy pštrosa, ktorý dielom beží dielom i letí pred koňom. Keď sa podarí hodenie opratí, stiahnu sa nohy pštrosove tak, že musí zpadnúť. Ulovenie tohto velikánskeho ptáka (je do 8 stóp vysoký) nenie veľmi snadné. Pštros totiž nebeží v rovnom smere, ale skáče na pravo a na lavo; tiež uteká pomocou svojich veľmi vyvinutých krydel len klikate, čo jeho prenasledovanie veľmi obťažuje. Keď je pták ulovený, olúpi ho Gauchos ihneď o jeho

ozdobné perie, i nechá ho ležať za potravu supom a krkavcom. Ponevác sú najkrásnejšie perá na krydlách, vytrhujú Gauchovia len tieto perá. Lovec dá si jich za sedlo alebo jich zavesí koňovi okolo krku. Veľmi často zľahujú Gauchovia a Indiani prsia a pobrušie pštrosov, ktoré symetricky zaokruhlia, väčšími perami z krydel a chvostu po krajoch ozdobia a jich upotrebia jako guiyange (podnoška pod posteľ). U nektorých indianských kmenov je obyčaj nosiť čiapky z operenej kože pštrosej. Ostatnie časti pštroša nenechajú ležať mlsní ľudia alebo znatelia „pepsinu.“ Pepsinu je u ľudu známy pod menom „buche de Avestruz;“ je to látka, ktorá žalúdok posilňuje. Žalúdočná stena ptáka usuší sa na vzduchu a potom roztláča sa v maziari Za-

jímavé je, jak sa chová pštros v čase, keď samicke nesie vajcia, ktoré každé i 3 funty váži a čo do hmoty rovná sa 24 slepáčim. Samička znesie vajce na určitom mieste. Samec sadne na vajcia i od rozličných samiciek pochádzajúce. Kým sa ale pštros v hniezde usadí, vykúla jedno vajce, ktoré neskôr k zvláštnemu účelu upotrebí. Keď totiž tak dlho sedí, že sa začínajú mladé skrze tlsté škorupiny preklbávať, rozšliape starý pštros to vajce, ktoré bol drieb z hniezda vyhodil, aby sa rozlialo. Obsah vajca skoro sa rozkladá a privabuje svojim odporným zápachom celé krdle múch a iného hmyzu, ktorý je potom prvou potravou mladých pštrosov. Tak rozpráva dr. Taiber v „La Plata Monats-schripte.“

Literárne, umelecko-vzdelanostné zprávy.

Dr. A. Pokorného obrázkový prirodopis živočíšstva pre nižšie srednie a meštianske školy, jako i pre seminaria, do slovenčiny prepracoval *Gustáv Kordoš*, prof. S 500 vyobrazeniami. V Prahe, 1875. Nákladom F. Tempský. Veľká VIII.; str. 246; cena 1 zl. r. č.

Katolícké Noviny. List Spolku sv. Vojtecha. Ročník VI. Vychádzajú v Trnave na háruku 5. a 20. každého mesiaca. Redaktor *Juraj Slotta*. Predplatná cena 1 zl. 20 kr.

Kazateľ. Časopis pre katolícké duchovnie rečníctvo. Vydáva: *Pavel Blaho*, zodpovedný redaktor a majiteľ, kaplán holičský; *Richard Oswald*, hlavný spolupracovník, kaplán vrábelský. Ročník II. V Skalici, 1875. Predplatiť možno u redakcie v Holiči (via Göding) so 4 zl. r. č. na celý ročník. Vychádza v sošitoch mesačne raz.

Národní Hlásnik č. 2. vyšlo s nasledujúcim obsahom: Z krajinského snemu. Ministerská kríza. Verejný život. (Slovenské gymnasia. Arcivojvoda Ján Salvator.) Verejní notári. Černohorci. Vyliečená nevera. Dopisy (od Trnavy, Brocko, Stará Tura, Soločnica, Ľuptovská Sielnica). Upozornenie na čase. Čo nového v krajine? Čo nového vo svete? Drobničky. Najnovšie z Pešti. V Turč. Sv. Martine. Vychádza 25. každého mesiaca. Redaktor a vydavateľ *M. Št. Ferienčík*. Predplatná cena 1 zl. r. č.

Národné Noviny. Politický časopis. Ročník VI. V Turč. Sv. Martine. Vychodia

v útorok, štvrtok a v sobotu. Majiteľ a vydavateľ: *Consortium Pavel Mudroň a Spol.* Redaktor *Ambro Pietor*. Predplatná cena 12 zl. r. č. — Priali by sme si, aby sa čím skôr stal denníkom! Na zdar!!

Obzor. Noviny pre hospodárstvo, remeslo a domáci život. Ročník XIII. V Uh. Skalici. Vychádza 5., 15. a 25. každého mesiaca na jednom háruku. Redaktor a vydavateľ *Daniel G. Lichard*. Predplatná cena 3 zl. r. č.

Rarach. Obrázkový humoristicko-satyrický časopis. Ročník I. V Turč. Sv. Martine. Vychádza pri konci mesiaca. Vydavateľ a redaktor *A. M. Špánik*. Predplatná cena 2 zl. r. č.

Stručný prirodopis pre slovenské národné, nedelne a opakovacie školy. Sostavil *Gustáv Kordoš*. Sv. II. O rastlinách a nerastoch. Druhé opravené vydanie. V B. Štiavnici, tlačou a nákladom Augusta Joergesa. 1875. Malá VIII.; str. 64; cena 24 kr. r. č.

Na knihu II. „Slovenských povestí“ predplatili sa u redakcie „Orla“ behom februára nasledujúci pl. t. páni: A. Martiš a slečna Milina V. Kolényi v Hajdušici; J. Klempa v Linči; M. Hattala, prof. v Prahe; G. Ďuriak v Prievidzi; Š. Šenšel v Košatnoch; slečna Belka Maróthy v Luboreči; J. Izák, J. Zigmundík, O. Silaši, P. C. Horvath, K. Langhoffer, J. Štúr, J. Voda, J. J. Maier, D. Minich, P. Krizanovič, D. Neumann, J. Potuček, A. Filipek, A. Machovich,

všetci v Modre. — Za odberateľov prihlásili sa pl. t. páni: J. Hodža v Radvani; J. Búlovský, P. Balko, J. Dérer, G. Dérer, J. Galanda, A. Halaša, J. Ivanka, J. Kohút, J. Kadavý, J. Lilge, A. Lehotský, Ž. Mel-felber, P. Mudroň, A. Pietor, S. Šipka, E. Šoltész, J. Šoltész, všetci v T. Sv. Martine; J. Vorel v Chrudími; Ján Medvecký v Trvdošíne; J. Skripeny v Leštínach; A. Beluš v Kľaku; A. Lombardini v Žiline; D. Goldperger v Brezne; K. Ruppeldt v Lipt. Sv. Mikuláši (20 výt.); Andr. Kabina a Fr. Koňárek vo Voderádoch; Ján Kohút, J. Opatovský, Valent Chocholuš a Joz. Fukas, bohosslovci v Budapešti; Sam. Lányi, ev. farár v Neepaloch.

Cirkevní Listy pro veškeré záležitosti cirkve evanjelicko-luteranské. Ročník XI. Vydavatel a redaktor *Dr. J. M. L. Hurban*. Vychází každý pátek. Celoroční předplacení 4 zl. přijímá redakce (Hluboké, pošta Senica). Tlačí se v Uh. Skalici.

Karakter. Sepsal Sam. Smiles. Z anglického překládá prof. *V. E. Mourek*. Vydavatel a nakladatel J. Doležal. V Praze. V komisi kněhupectví Fr. Řivnáče. 1875. Malá VIII.; strán 1. sošitu 64; cena 24 kr. Celé dílo pozostává bude zo 7 sošitov.

Věstník bibliografický. Časopis pro rozhled v literatuře, hudbě i umění. Ročník I. Majetník, vydavatel a nakladatel *Fr. A. Urbánek*, kněhupec v Praze (Vodičková ulice č. 20 n.). Redaktor *Fr. A. Zeman*. Vychází okolo 12. každého měsíce. Předplácí se celoročně 1 zl. 60 kr.

Ženské Listy. Orgán pro vzdělání žen a dívek česko-slovanských. Vydává: Ženský Výrobní Spolek Český. Vycházejí dne 1. každého měsíce. Redaktorka: *Eliška Pechova* (E. Krásnohorská). Redakce a administrace: Praha, Spálená ulice č. 81 (14 nové). Předplatné celoročně 2 zl. r. č.

Všetky tieto spisy a časopisy odporúčame snažne ct. obecnstvu svojmu.

Listareň redakcie a administrácie.

P. dr. G. K. Z. v K. Cestopis p. K. „Z Triestu do Egyptu“ začneme uverejňovať v budúcom čísle. Dobře by bolo, čoby ste ho požiadali, aby usilovne písal. — **P. S. Ch. v L.** Veľmi som Vám povďačným za Vaše spolupracovníctvo. Milá mi bude od Vás i povest Indu; znám, že nejedna vo Vašom stolíku na uverejnenie čaká. Ačkoľvek Vaša zásada: „nonum prematur in annum“ mala by byť u nás Slovákov, menovite u našej mládeže, vo veľkej vážnosti, myslím preca, že by ste sa jej nemali ohľadom svojích prác tak krčovitvo pridržovať: národ túži po „hólnych kvietkach“ Musy Vašej. Na zdar! — **P. A. B. v Badap.** Pokusy Vaše sa nám ľúba. Prizvuční prosodiú najdte v našej „Slovesnosti.“ Neznáte ju? Tak je to s našou mládežou. „Slovesnosť“ bola práve pre ňu založená, a keď vychodila, nevoňala jej, bo vypovedala boj veršotepeckému „básneniu.“ A myslíte, že tá mládež, ktorá do „veršovania“ sa mala, „Slovesnosť“ odberala? „Jestli neuverejnite moje básne, nebudem odberateľom,“ písal nám nejedon mladík pošlúc nám veršiky, za ktoré by sa sám o krátky čas haňbil. A mnohí zaobierali sa myšlienkou koniec urobiť nášmu pokračovaniu zaradením novej školy, nového časopisu. A viete čo nám píše jedon z najstarších, najprednejších poetov našich následkom nektorých našich poznámok z č. 1.? Čujte: „Mám nádej, že škola, ktorú ste v ostatnom čísle „Orla“ našim mladoňom dal, s dobrým účinkom sa nemine. Eudia títo hneď bežia do tlačiarne so všetkým, čo na papier vylejú. Ja jim za to dobre stojím, že o dakolko rokov prenáhlenia svoje ľutovať budú. Mňa to i dnes mrzí, že slovenská spoločnosť

prešporská moje študentské pokusy v „Plodoch“ vydala. Stalo sa to bez môjho vedomia. Dobře by poslúžili naši šňahaji i sebe i národu, keby prostonárodné spevy slovanské pilne študovali. Tam je koreň, z ktorého pravá slovanská poesia vyrástá a vykvitnúť má.“ Ci sme my voždy na toto nepoukázovali? — **P. J. T. v S. P.** Životopis i básne pošlite. Co sa dá uverejniť, upotrebíme. Ano. — **P. Sv. O. v B.** Co bude možno, uverejním. Petóhlo čakám. Nemohol bys nejaký cestopis poslať? — **P. K. R. v M.** Máš v mnohom ohľade pravdu. Upozornenie Tvoje je mi milé. — **P. F. K. v B. Št.** Báseňky R. dobre sa čítajú; možno, že nečo uverejním. — **P. J. J. v P.** Báseň vyjde v budúcom čísle. Povest bude nám vítaná. — **P. J. J. v M.** Sláva Vám. Keby sme mali v každom vidieku takých Kozákov, jako ste Vy, došli by „Slov. povesti“ nevidaného rozšírenia. Nie len sťažovať sa, ale pracovať treba na šírení sa slovenského povedomia. Rieknite p. O. S., by nam nektoré skizze z Indie podal; povďační mu budeme. — **P. Š. Š. v K.** Roč. II. „Tábora“ vydali by sme, no ťažká to vec. Látky máme takej, že by sa vyrovnal každému posavadnému slov. almanachu. Zellova utešená epická básň „Rastislav“ naň čaká. — **P. P. K. vo Lvove.** Dostali ste „Lip. mašu“? — **P. M. H. na B.** Krížik ten nič neznamená. — **P. A. B. na K.** Knihu I. „Slov. povesti“ možno dostať u p. P. Dobšinského v Drienčanoch (o. p. Rimaszombat), i u nás za zníženu cenu 1 zl. 50 kr. Odporúčame Vám jich. Kniha II. obsahovať bude celkom nové povesti. Na zdar! —

Predpláca sa u redakcie a administrácie v Prievidzi (Privigye):

Celoročne 4 zl., polročne 2 zl. r. č. Štujúca a remeselnícka mládež, i chudobní učítelia obdržia „Orla“ za 2 zl. r. č. Roč. II., III., IV. a V. „Orla“ možno dostať po 2 zl. r. č. — „Orla“ vychádza vo 12 sošitoch, 3¹/₂—4 hárkov silných, dňa posledního každého mesiaca na veľkej štvorke.

Majiteľ a vydavateľ **Andrej Truchlý-Sytniansky**. — Knihtlač.účasť spolok v T. Sv. Martine.